

M A R K E T T A K Y T T Ä

IHMISYSTÄVÄLLINEN ELINYMPÄRISTÖ

TUTKIMUSTIETOA JA KÄYTÄNNÖN
IDEOITA RAKENNETUN YMPÄRISTÖN
SUUNNITTELUA VARTEN

YIT

TEKNILLINEN KORKEAKOULU

M A R K E T T A K Y T T Ä

IHMISYSTÄVÄLLINEN
ELINYMPÄRISTÖ

TUTKIMUSTIETOA JA KÄYTÄNNÖN
IDEOITA RAKENNETUN YMPÄRISTÖN
SUUNNITTELUA VARTEN

Ulkoasu: Reetta Kyttä
Rakennuspaino Oy 2004

Esipuhe

Globaalissa verkostoyhteiskunnassa ihmisten liikkuvuus lisääntyy. Erityisesti tämä koskee korkean osaamisen ja luovan työn ammatteja, joiden osalta on syntymässä maailmanlaajuiset työmarkkinat. Samalla ihmisten liikkuvuus pienemmässäkin mittakaavassa kasvaa, mikä näkyy Suomen sisäisessä keskittymiskehityksessä, jonka logiikka perustuu myös ennen kaikkea osaamis pohjaisten toimintojen keskittymiseen. Kehittyneistä tieto- ja viestintäteknologisista mahdollisuuksista huolimatta tämä suunta jatkuu. Eräs tärkeä selittävä tekijä on innovaatioiden syntyyn vaikuttavan hiljaisen tiedon merkitys. Toisaalta teknologiapohjainen talous kehittyy luovaksi taloudeksi, jossa oleellista on monipuolisen luovuuden läsnäolo.

Kaupungit kilpailevat tämän osaamis pohjaisen talouden avainryhmän mielenkiinnosta ja yhä tärkeämmäksi tekijäksi talousalueen työmarkkinoiden rinnalle nousee asuin- ja elinympäristön laatu. Nyt ei riitä enää se, että ihmiset asutetaan ja peruspalvelut on saatavilla, vaan ihmiset valitsevat asuinpaikakseen kaupunkeja, jotka kykenevät tarjoamaan jotakin erityistä heidän elämäntyyliinsä sopivaa. Elämäntyylien muuttuessa myös kaupunkien pitäisi pystyä tarjoamaan identiteeteiltään ja teemoiltaan erilaisia asumisympäristöjä. Kiinnostavat asumisympäristöt eivät synny yksin yhdyskuntasuunnittelijoiden työpöydillä tai poliittisessa päätöksenteossa, vaan kehittämiseen on kytkettävä mukaan rakentajat, sijoittajat, palveluiden tarjoajat, kaavoittajat, tutkijat ja erityisesti nykyiset ja tulevat asukkaat. Kysymys on siitä, että tuotekehitykseen kytketään loppuasiakkaat ”laajan osallistumisen” mielessä, jossa kantaa otetaan kaavojen ohella esimerkiksi palveluihin ja alueen teemaan.

YIT johtavana suomalaisena asuntojen, asumisen ja asumisympäristöjen kehittäjänä, rakentajana ja ylläpitäjänä haluaa aktiivisesti kehittää työkaluja, joilla mahdollistetaan asukkaiden entistä syvällisempi osallistuminen suunnitteluun, erityisesti laadullisessa mielessä. Käsillä olevassa filosofian tohtori Marketta Kytän laatimassa käsikirjassa on kehitetty esimerkillisen oivaltavasti uusia käytännönläheisiä tapoja siirtää tutkimustietoa käytännön suunnitteluun. Toivottavasti uudet työkalut siirtyvät nopeasti käyttöön. YIT:n puolesta haluan esittää parhaimmat kiitokset Marketta Kytälle sekä YIT:n puolesta projektista vastanneelle projektijohtaja Wisa Majamaalle.

Helsingissä 23.11.2003

Juha Kostiainen
yhtäysuunnittelujohtaja

Sisällys

Aluksi	7
Elinympäristön laatu asukkaiden kokemana	9
'Minimenetelmät' teemojen omaehtoista tutkimista varten	14
1. Yhteisöllisyys	17
Yhteisöllisyys sisätiloissa	20
Yhteisöllisyys piholla	22
Yhteisöllisyys puolijulkisissa tiloissa	23
Yhteisöllisyys julkisissa tiloissa	25
Minimenetelmä: yhteisöllisyys	27
2. Esteettisyys	29
Salaperäisyys, kiehtovuus	34
Järjestyneisyys, luettavuus, yhteensopivuus	35
Minimenetelmä: esteettisyys	37
3. Turvallisuus	39
Turvallinen elinympäristö	44
Minimenetelmä: turvallisuus	45
4. Elvyttävyys	47
Lumoutuminen	50
Jatkuvuus	51
Arkipäivästä irtautuminen	52
Yhteensopivuus	53
Minimenetelmä: elvyttävyys	54
5. Toiminnallisuus	57
Asuntojen toiminnallisuus	61
Elinympäristön toiminnallisuus	62
Minimenetelmä: toiminnallisuus	64
6. Eri asukasryhmien ympäristölliset toiveet ja pyrkimykset	67
Lapsiystävällisen ympäristön ominaisuuksia	69
Ihmisyystävällisen ympäristön ominaisuuksia	73
Minimenetelmä: elinympäristön laadun arvioiminen	77
Kirjallisuutta	79

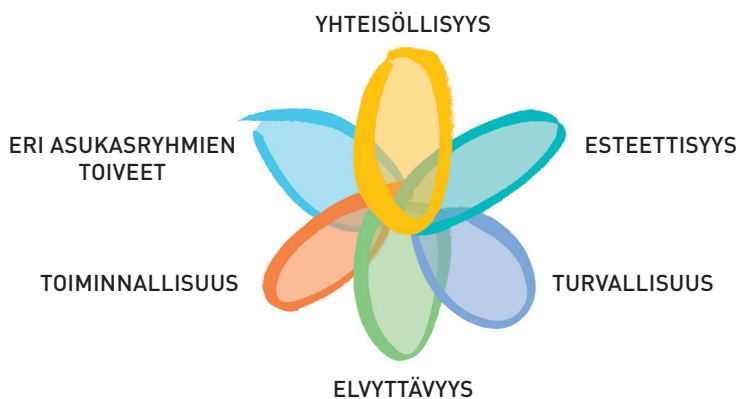
Aluksi

Ihmisystävällistä ympäristöä voidaan tavoitella monilla eri keinoilla. Suunnittelijoilla on yleensä koulutuksen ja kokemuksen kautta hankittu visio hyvästä ympäristöstä, jota he pyrkivät tavoittelemaan suunnitteluprosessissa erilaisten intressien, tiukkojen aikataulujen ja taloudellisten reunaehtojen puristuksessa. Kuhunkin suunnittelutilanteeseen räätälöidyt tulkinnat hyvästä ja ihmisläheisestä ympäristöstä toteutuvat parhaiten, jos suunnitteluprosessi on avoin ja vuorovaikutteinen. Osallistuva suunnittelu voi toimia asukasystävällisen ympäristön tilannekohtaisen määrittelyn areenana¹.

Ihmisystävällisen ympäristön kriteerejä ja reunaehtoja määritellään myös empiirisen ja teoreettisen tutkimuksen kautta. Kaikkien suunnitteluprosessissa mukana olevien on hyödyllistä perehtyä olemassa olevaan, ajankohtaiseen tutkimustietoon, joka liittyy ihmisten viihtymiseen ja hyvinvointiin erilaisissa ympäristöissä. Tämäntyyppistä tutkimusta tehdään monen eri tieteenalan piirissä, esimerkiksi arkkitehtuurin tutkimuksen, ympäristöpsykologian, maantieteen ja sosiologian aloilla. Tämän opaskirjan tarkoitus on johdattaa tämän tutkimustiedon jäljille. Koska kirjassa pyritään erityisesti liittämään tutkimustietoa fyysiseen ympäristöön ja erilaisiin suunnitteluratkaisuihin, painottuvat sellaiset tutkimustraditiot, jotka ovat etsineet näitä linkkejä.

Opas jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee lyhyesti tutkimuksia, joissa on selvitetty asukkaiden kokemia elinympäristön laatutekijöitä ja kiintymystä elinympäristöä kohtaan. Toisessa osassa käsitellään tarkemmin kuutta teemaa, jotka ovat keskeisiä ihmisystävällisen ympäristön syntymisen kannalta. Teemat ovat:

- 1. yhteisöllisyys**
- 2. esteettisyys**
- 3. turvallisuus**
- 4. elvyttävyys**
- 5. toiminnallisuus**
- 6. eri asukasryhmien toiveet**

Kuva 1

Kirjassa tarkemmin käsitellyt, ihmisystävälliseen ympäristöön liittyvät teemat.

Kaikki em. teemat ovat kytköksissä toisiinsa. Vaikka teemoja käsitellään erillisinä, kukin teema linkittyy jollakin tavalla lähes kaikkiin muihin teemoihin (ks. kuva 1).

Valitut kuusi teemaa eivät luonnollisesti määrittele ihmisystävällistä ympäristöä kattavasti. Opaskirjan ulkopuolelle jää monia tärkeitä teemoja. Jatkuvasti kertyvän tutkimustiedon seuraaminen on hyvin haasteellista. Erityisen vaikeaa se on suunnitteluprosessissa aktiivisesti mukanaoleville. Tämän kirjan tarkoituksena on tarjolla ajankohtaista tutkimustietoa sekä suunnittelijoille että muille suunnitteluprosessin toimijoille, asukkaille, maanomistajille, eri intresiryhmille jne.

Kirja keskittyy ihmisystävällisen ympäristön piirteitä käsittelevään tutkimukseen. Ihmiselle epäystävällisiä ympäristöjä koskevaa tutkimusta ainoastaan sivutaan. Tämantyyppistä tutkimusta on olemassa runsaasti. Tällöin on käsitelty erityisesti ympäristön stressitekijöitä, joita voivat olla mm. melu, ahtaus, kuumuus, jatkuvan tarkkaavaisuuden aiheuttama stressi sekä ns. jokapäiväiseen arjen hässäkkään liittyvä stressi².

Kukin käsitellyistä kuudesta teemasta koostuu

1. lyhyestä katsauksesta aihepiiriin liittyvästä teoreettisesta ja empiirisestä tutkimuksesta

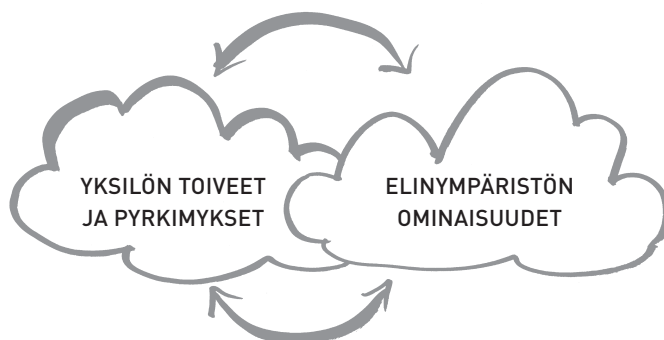
2. katsaus tiivistetään käytännön suunnitteluideoiksi, jotka liittävät teeman fyysisen ympäristön suunnitteluun
3. minimenetelmä-kortista, jonka avulla on mahdollista itse tutkia teemaa
4. kirjallisuusluettelosta, joka johdattaa hankkimaan lisätietoa teemaan liittyvistä tutkimuksista

Viime kädessä jokainen ympäristö ja jokainen suunnittelutilanne on ainutlaatuinen. Muissa tilanteissa hankittuja tietoja voi olla vaikeaa soveltaa kulloiseenkin tilanteeseen. Tutkimustieto tarjoaa kuitenkin selkeät suuntaviivat niistä peruseriaatteista, jotka liittyvät ihmisen ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen laatuun erilaisissa tilanteissa. Näitä peruseriaatteita tulee tulkita tilannekohtaisesti.

Osallistuva suunnittelu täydentää tutkimustiedon tarjoamia perustietoja. Osallistuvan suunnittelun avulla voidaan tuottaa juuri tiettyyn hankkeeseen, alueeseen, asukasryhmään tai tilanteeseen liittyviä kriteerejä ihmisystävällisen ympäristön erityisistä ehdoista juuri siinä kontekstissa. Kuhunkin teemaan liittyvä menetelmäkortti johdattaa tutkimaan teemojen erilaisia ilmenemismuotoja vaihtelevissa tilanteissa.

■ ELINYMPÄRISTÖN LAATU ASUKKAIDEN KOKEMANA

Ihmisen ja ympäristön välinen yhteensopivuus on ollut lähtökohtana, kun on tutkittu ympäristön koettua laatua ja asukkaiden tyytyväisyyttä erilaisissa elinympäristöissä³. Yhteensopivuus tulee tällöin ihmisen hyvinvoinnin kokemuksen perustaksi. Yhteensopivuus-teorian mukaan ihmiset pyrkivät maksimoimaan omien persoonallisten pyrkimystensä ja mieltymystensä sekä fyysisen tai sosiaalisen ympäristön välistä koettua yhteensopivuutta esimerkiksi silloin, kun he valitsevat asuin- tai työpaikkaa. Jos yhteensopivuus on huono, syntyy stressiä ja konflikteja, päinvastainen tilanne taas edesauttaa hyvinvoinnin kokemista. Kuten stressitekijöihin sopeutumisessa yleensäkin, myös ympäristöstressistä selviytymisessä auttaa, jos yksilöllä on mahdollisuus edes jonkinasteisesti vaikuttaa tilanteeseen, kontrolloida stressin aiheuttajaa. (Ks. kuva 2).

Kuva 2

Ihmisen hyvinvoinnin perusta on jonkinasteinen yhteensopivuus hänen yksilöllisten pyrkimystensä ja toiveidensa sekä elinympäristön ominaisuuksien välillä.

Yhteensopivuutta ihmisen ja ympäristön välillä ei tule ajatella pysähtyneenä, staattisena tilana. Päinvastoin, ihmiset pyrkivät jatkuvasti parantamaan itsensä ja ympäristön välistä yhteensopivuutta. Tämä voi näkyä esimerkiksi kodin tekemisessä yhä enemmän 'oman näköiseksi' tai haluna osallistua oman asuinalueen parantamiseen. Yhteensopivuuden dynaamista luonnetta kuvastavat myös pyrkimykset hakeutua haasteita tarjoavaan ympäristöön. Esimerkiksi lapsia kiinnostavat eniten leikkipaikat, jotka tarjoavat riittävän haasteellisia toimintamahdollisuuksia ja jotka voivat antaa onnistumisen kokemuksia.

Yhteensopivuus yksilön ja elinympäristön välillä on kullekin yksilölle ainutlaatuinen ja eri tilanteissa ja eri elämänvaiheissa erilainen⁴. Kun tutkitaan, miten tyytyväisiä erilaiset asukasryhmät ovat elinympäristöönsä tai mitä tekijöitä he pitävät tärkeinä, päädytään keskimääräisiin tuloksiin useimpia ihmisiä tyydyttävistä olosuhteista. On selvää, ettei tällaisia tutkimustuloksia voi koskaan aukottomasti soveltaa tiettyyn yksilöön tai kontekstiin.

Yhteensopivuuden arviointi voi laajeta myös ajallisesti. Tässä ja nyt -yhteensopivuuden lisäksi yhteensopivuutta voidaan tarkastella myös suhteessa tulevaisuuteen. Tällöin päädytään kestäväen kehityksen kysymyksiin, arviointiin siitä, millä ehdoilla ihmisten ja ympäristön välinen yhteensopivuus voi olla hyvä myös tulevaisuudessa⁵. Monille ihmisille tämä ulottuvuus voi luonnollisesti olla keskeinen osa oman hyvinvoinnin kokemusta.

Yhteensopivuuden ajatus on taustalla useimmissa elinympäristön koettua laatua kartoittavissa tutkimuksissa. Yhteensopivuus voidaan purkaa esimerkiksi tutkimalla elinympäristön laatua eräänlaisena monipaikkaisena 'laatuverkko-na'⁶, jonka yksittäiset laatutekijät voivat sijaita vaihtelevalla etäisyydellä kodista. Laatuverkkoa määrittävät tällöin:

- yksilöllisesti määräytyvät ympäristön laatutekijät
- näiden laatutekijöiden saavutettavuus

Laatuverkon laajuus vaihtelee eri yksilöillä ja ikäryhmillä ajan ja paikan mukaan. Kukin yksilö voi mahdollisuuksiensa mukaan rakentaa oman laatuverkkonsa omien mieltymystensä, kykyjensä, pyrkimystensä ja liikkumismahdollisuuksiensa ja -rajoitustensa mukaan. (Ks. tarkemmin luku Ihmisystävällisen ympäristön ominaisuuksia).

Laatuverkkoa määrittäviä kriteerejä on tutkittu melko tarkkaan sekä suomalaisissa että ulkomaisissa tutkimuksissa. Suomessa alan pioneerityötä on tehty ns. laatumalli-projekteissa⁷. Niissä asumisen laadun osatekijät on jaettu viiteen luokkaan: rakennettuun ja luonnonympäristöön, sosiaaliseen ympäristöön, tekemisen ja vaikuttamisen ympäristöön sekä palveluympäristöön. Laatumallia ja siihen liittyvää, tietokoneohjelmaan perustuvaa menetelmää on sovellettu monilla erilaisilla asuinalueilla ja erilaisilla käyttäjäryhmillä. Jokaisessa kontekstissa laatumalli virittyy ainutlaatuisella tavalla.

Asuinympäristön koettua laatua on tutkittu monen eri otsakkeen alla. Tavallisesti asuinalueytyytyväisyys tai -viihtyvyyden erotetaan asuinaluekiintymyksestä, jolloin tyytyväisyys ja viihtyvyys viittaavat kognitiivisiin käsitteellistyksiin ympäristöistä ja laajaan laatutekijöiden kokonaisuuteen. Kiintymystutkimukset puolestaan viittaavat kokonaisvaltaiseen, tunteenomaiseen kokemukseen asuinympäristön laadusta⁸. Yksittäiset laatutekijät voivat ennustaa asuinaluekiintymystä. Tutkimusten mukaan perinteiset sosiodemografiset taustamuuttajat, kuten ikä, sukupuoli tai sosioekonominen asema selittävät huonosti asuinaluekiintymystä. Säännöstä on yksi poikkeus: asuinaika alueella. Mitä pitempään ihmiset ovat asuneet asuinalueella, sitä kiintyneempiä he ovat alueeseen. Asumisolosuhteiden pysyvyys on erityisen tärkeää lapsille, joille muuttaminen uudelle alueelle merkitsee usein ympäristösuhteen rakentamisen aloittamista alusta uudelleen.

Asuinympäristön yksittäisten laatukriteerien ennustearvo vaihtelee selitettäessä kiintymystä. Italiassa tutkittiin yli sadan mahdollisen laatuindikaattorin ennustearvoa, jotka puolestaan ryhmiteltiin neljän teeman alle: palvelujen ja sosiaalisten suhteiden laaduksi sekä arkkitehtoniseksi ja kontekstuaaliseksi laaduksi⁹. Parhaiten asuinaluekiintymystä ennustivat 6 tekijää, jotka edustivat kaikkia neljää teema-aluetta: toimintamahdollisuuksien olemassaolo, hiljaisuus, viheralueiden riittävyys, rakennusten esteettinen miellyttävyys, sosiaalisten vuorovaikutusverkostojen olemassaolo sekä kulttuuriaktiiviteettien ja kohtaamispaikkojen olemassaolo.

Asukkaiden kiintymystä omaan asuinalueeseensa ennustavat laatutekijät tärkeysjärjestyksessä:

1. Kontekstuaalinen laatu

- Toimintamahdollisuuksien olemassaolo
- Hiljaisuus

2. Arkkitehtoninen laatu

- Rakennusten esteettinen miellyttävyys
- Viheralueiden riittävyys

3. Sosiaalisten suhteiden laatu

- Sosiaalisten vuorovaikutusverkostojen olemassaolo

4. Toiminnallinen laatu

- Kulttuuriaktiiviteettien ja kohtaamispaikkojen olemassaolo

Sitä, mistä asukkaat löytävät näitä laatutekijöitä, on tutkittu vähemmän. Usein puhutaan siitä, että nykyihminen ei ole enää sitoutunut asuinalueeseensa, vaan sukkuloi ympäri kaupunkia etsiessään itselleen tärkeitä elämän laatua tuottavia asioita. Empiirisiä tutkimuksia tämän tyypistä 'nomadiudesta' on kuitenkin melko vähän. Muutamassa tutkimuksessa on kartoitettu asukkaiden monipaikkaista laatuverkkoa¹⁰. Tällöin on huomattu, että ainakin asukkaiden elämänvaihe säätelee sitä, missä määrin he voivat ja haluavat liikkua oman asuinalueen ulkopuolella. Lapset¹¹ ja vanhukset¹² ovat asuinaluesitoutuneempia kuin muut ikäryhmät, naiset enemmän kuin miehet¹³. Muut väestöryhmät voivat mahdollisuuksiensa mukaan etsiä omia laatutekijöitään laajaltakin

alueelta, eivätkä välttämättä ole sitoutuneet vain oman asuinalueen mahdollisuuksiin. Nuoret ja ei-perheelliset ovat usein hyvin aktiivisia ja liikkuvia hakiesaan täydennyksiä oman elinympäristönsä tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Seuraavien lukujen kuusi tarkemmin käsiteltävää teemaa valottavat syvemmin asukkaille tärkeitä laatutekijöitä. Teemat eivät ole täysin identtisiä edellä käsitellyille laatutekijöille, mutta ne kuvastavat melko kattavasti ihminen-ympäristö-tutkimuksen ajankohtaisia suuntauksia. Tutkimus asukkaiden kokemuksista omasta asuinalueestaan on kokemassa uutta nousukautta. Kiinnostuksen taustalla ovat mm. havainnot siitä, että tyytyväiset asukkaat sitoutuvat asuin-ympäristöön ja pitävät siitä paremmin huolta kuin tyytymättömät. Asukkaiden osallistumisaktiivisuus aluettaan koskevaan päätöksentekoon, parannuksiin ja sosiaaliseen yhteisvastuuseen on myös omiaan paranemaan, jos asukkaan perussuhtautuminen alueeseen on positiivinen¹⁴.

Vaikka tutkimustietoa onkin jo jonkin verran saatavissa asukkaiden yleisistä suhtautumistavoista ja tärkeinä pitämistä elinympäristön laatutekijöistä, on kukin konteksti – tietyt asukkaat tietyssä asuin-ympäristössä tietyssä aikana – aina ainutlaatuinen. Mikään konteksti ei edes ole pysyvä, vaan tilanteet muuttuvat jatkuvasti; itse asiassa monelle asukkaalle jatkuva elinympäristön muuttaminen ja parantaminen on keskeinen pyrkimys.

Tästä syystä asukkaiden toiveita rakennettavasta kohteesta ja viihtymistä jo olemassa olevassa asuin-ympäristössä tulisi aina selvittää elimellisenä osana rakentamisen prosessia. Palautetutkimusta asukkaiden kokemuksista ja elämyksistä on tehty melko paljon yksittäisten rakennusten tasolla ja tarkoitukseen on kehitetty erityisiä menetelmäpaketteja (POE, Post-Occupancy-Evaluation)¹⁵. Aluetason arviointia on tehty vähemmän, kuitenkin suhteellisen paljon muissa Pohjoismaissa, Ruotsissa¹⁶, Norjassa¹⁷ ja Tanskassa¹⁸.

Asuinalueen arviointi voidaan kytkeä kiinteäksi osaksi rakentamisprosessia esimerkiksi niin, että pieni osa rakentamisen budjetista varataan hankkeen loppuunsaattamiseen ja hienosäätöön. Tämä hienosäätö on siten mahdollista tehdä vasta, kun asumisen arki on osoittanut asukkaiden ja asuin-ympäristön välisen yhteensopivuuden todellisen luonteen.

■ 'MINIMENETELMÄT' TEEMOJEN OMAEHTOISTA TUTKIMISTA VARTEN

Jokaiseen käsiteltävään kuuteen teeman liittyvä menetelmä, jolla voi omaehtoisesti tutkia ja kartoittaa teeman aihepiiriä omassa elinympäristössä tai missä tahansa kiinnostavalla alueella. Menetelmät mahdollistavat siten kirjassa esitettyjen teemojen tarkistamisen ja virittämisen kuhunkin kontekstiin sopivaksi. Menetelmien ei ole tarkoitus olla varsinaisia tutkimusmenetelmiä, mutta ne pohjautuvat olemassa oleviin tutkimuksiin. Tässä kirjassa menetelmät esitetään tiivistetyssä ja helppokäyttöisessä muodossa.

Kuhunkin menetelmään sisältyy ajatus siitä, että asukkaiden kokemukset tutkittavista teemoista tulee pyrkiä paikallistamaan ja kiinnittämään fyysiseen ympäristöön. Esimerkiksi tutkittaessa alueen yhteisöllisyyttä merkitään kartalle paikkoja, joissa yhteisöllisyys toteutuu. Asukkaiden kokemusten kiinnittäminen fyysiseen ympäristöön on erityisen tärkeää silloin, kun hankitaan tietoa ympäristön suunnittelua tai kohentamista varten. Kokemukset eivät jää irrallisiksi, vaan niillä on suora kytkentä fyysiseen ympäristöön ja sen suunnitteluun ja parantamiseen.

Elinympäristön tutkimisen minimimenetelmät vaativat kartan tai pohjapiirroksen tutkittavasta alueesta tai kohteesta. Kartan tulee olla mahdollisimman havainnollinen myös maallikoille. Esimerkiksi kaavakartat eivät sovi sellaisenaan tähän tarkoitukseen, sen sijaan niistä voi piirtää selkeämmän kartan jättämällä pois tarpeeton informaatio. Maallikoiden kartanlukua helpottavat kaikki konkreettiset ja tunnistettavat elementit, kuten eri väreillä esitetyt rakennukset, tiet ja viheralueet, sekä maamerkkien ja katujen selkeä esittäminen ja nimeäminen.

Minimenetelmää voi soveltaa vaihtelevan kokoisille ryhmille. Ne on suunniteltu helppokäyttöisiksi ja nopeiksi toteuttaa ja sopivat esim. jonkin muun tilaisuuden (seminaarit, kokoukset, juhlat) yhteydessä toteutettaviksi. Menetelmien analyysin voi toteuttaa monitasoisesti. Minimimenetelmäsivuilla on esitetty minimitaso analyysi. Analyysia on mahdollista syventää esimerkiksi syventävien teemahaastattelujen kautta. Jos pienoistutkimuksen tekeminen tuntuu mahdottomalta, menetelmiä voi käyttää myös omien kokemusten seuraamiseen.

Omien kokemusten muuttumisen tutkiminen esimerkiksi elämäntilanteiden vaihtuessa tai muuttamisen yhteydessä voi tarjota ainutlaatuisia seurantatietoa elinympäristön laadun kokemisen kehittymisestä.

Tässä esiteltyjen minimenetelmien lisäksi asukkaiden kokemusten tutkimiseen on olemassa lukuisia erilaisia menetelmiä. Monet menetelmät voivat samalla toimia osallistuvan suunnittelun metodeina. Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen nettisivuilla oleva metodipaketti johdattaa laajemmin menetelmien valintaa koskevien kysymyksiin sekä tarjoaa n. 20 erilaista menetelmää vuorovaikutteisen suunnittelun avuksi ja ympäristön tutkimuksen välineiksi. Ks. <http://www.hut.fi/Yksikot/YTK/koulutus/metodikortti/Metodit.html>

1. Yhteisöllisyys

Fyysinen ympäristö ei sinänsä synnytä yhteisöllisyyttä, mutta se voi luoda sille edellytyksiä tai mahdollisuuksia. Yhteisöllisyys ja yksityisyys kulkevat käsi kädessä. Jotta asukkaalla olisi halua yhteisölliseen elämään, hänen yksityisyytensä tulee olla turvattua.

Yhteisöllinen arki voi vahvistaa asukkaiden hyvinvointia, jos yhteisöllisyys on vapaaehtoista, itselle sopivan asteista, oikean tyyppistä ja yksilöllä on mahdollisuus itse säädellä, milloin haluaa yksityisyyttä, milloin yhteisöllisyyttä. Psykologit korostavat, että ihminen tasapainoilee jatkuvasti toisaalta itsenäisyyden ja erillisyyden sekä toisaalta tarvitsevuuden ja läheisyyden pyrkimysten välillä¹⁹. Tasapainoilu yksityisyyden ja yhteisöllisyyden välillä näkyy jopa niin, että molemmat poolit tarvitsevat toisiaan. Yhteisöllisyyden kokeminen vaatii yksityisyyttä ja päinvastoin (ks. kuva 3)²⁰. Eri tilanteissa ja elämänvaiheissa tämä tasapainoilu tuottaa erilaisia ratkaisumalleja. Hyvä ympäristö tukee tätä säätelypyrkimystä. Yksityisyyden ja yhteisöllisyyden säätely tulisi olla mahdollista ympäristön kaikilla eri tasoilla.

Kuva 3

Yksityisyyden ja yhteisöllisyyden aste tasapainottelevat jatkuvasti.

Yhteisöllisyyttä voi kokea niin omassa asunnossa ja pihalla kuin puolijulkisissa ja julkisissakin tiloissa. Oma koti on yleensä emotionaalisesti tärkein yhteisyyden areena ja perhesuhteet sosiaalisesti keskeisimpiä. Suomalaisten asumis-

viihtyvyyteen oman asunnon laatu vaikuttaa kaikista eniten²¹. Tunnesuhde tilaan voi kuitenkin ulottua myös asunnon seinien ulkopuolelle.

Usein väitetään, että moderni kaupunkilainen ei enää tarvitse sosiaalisia siteitä oman asuinalueensa ihmisiin, koska hän viettää liikkuvaa elämää ja luo sosiaalisen verkostonsa asuinalueen ulkopuolelle. Edelleen on kuitenkin olemassa asukasryhmiä, kuten lapset, kotiäidit ja vanhukset, joiden arkielämä on sidoksissa asuinalueeseen. Joillekin yksilöille, esimerkiksi asukasaktiivisille, yhteisöllinen elämä voi olla keskeinen elämäntilanne. Joissakin tutkimuksissa on huomattu, että asuinalueidonnaisuus ei ole vähentynyt²². Samalla on huomattu, että sidonnaisuuden asteeseen vaikuttaa asukkaiden elämäntilanne. Lapsiperheet ja vanhukset ovat asuinalueitoutuneempia kuin muut²³. Nämä asukasryhmät muodostavat itse asiassa yli 50 % kaikista asukkaista²⁴. Myös kotiin investointi (sekä taloudellinen että sosiaalinen) vaikuttaa asuinalueita kohtaan tunnettuun kiintymykseen. Suomessa on tutkittua tietoa siitä, että ainakin lapsilla ja nuorilla on edelleen kiintymyssuhde omaan asuinalueeseensa²⁵. Luonnollisesti myös niiden asukkaiden elämäntapaa tulee kunnioittaa, jotka eivät halua osallistua asuinalueen yhteisölliseen elämään. Hyvinvointia edistää mahdollisuus itse säädellä ja vaikuttaa yksityisyyden ja yhteisöllisyyden asteeseen ja muotoon.

Naapurustoelämän laatuun liittyviä tekijöitä on tutkimuksissa löydetty neljän tyyppisiä²⁶:

- naapuruutta tukevien tekojen määrä ja laatu (sosiaaliset teot, vastavuoroinen apu)
- naapurustokiintymys (positiivinen vuorovaikutus naapureiden kesken, kiintymys fyysiseen ympäristöön)
- naapurustokonfliktit
- heikot sosiaaliset siteet (tuttavuus ilman vastavuoroisuuden velvoitetta, normatiivisuutta tai yksityisyyden menettämistä)

Fyysisillä suunnitteluratkaisuilla on eniten vaikutusta ns. heikkojen sosiaalisten siteiden muodostumiseen. Puolijulkinen tila on arena, jossa näitä siteitä solmitaan. Yhteisöllisyyttä syntyy ennakoimattomissa, arkisissa tilanteissa, ei niinkään sitä varten järjestetyissä tiloissa ja tilanteissa. Yhteisöllisyys on usein

muun toiminnan sivutuote, siksi esim. puolijulkisen ja julkisen tilan yksilöä ja ryhmiä puhuttelevat toimintamahdollisuudet ovat keskeisessä roolissa. Tätä kautta syntyvät heikot sosiaaliset siteet, jotka eivät velvoita, mutta tuottavat hyvinvointia. Toimintamahdollisuuksien puuttuessa katoavat sosiaalisen vuorovaikutuksen muotojen välitasot, heikot sosiaaliset siteet, esimerkiksi satunnaiset kohtaamiset ja spontaani yhdessäolo. Jäljelle jäävät vain joko hyvin intensiiviset vuorovaikutustilanteet, kuten hyvien ystävien tapaaminen tai intensiteetiltään kaikkein matalimmat kohtaamiset, kuten satunnaisten ohikulkijoiden näkeminen²⁷.

Fyysiset suunnitteluratkaisut voivat tarjota mahdollisuuksia yhteisöllisyyden muodostumiseen. Jaettujen toimintamahdollisuuksien olemassaolo on keskeinen avain sosiaalisen vuorovaikutuksen syntymiselle (ks. luku Toiminnallisuus). Sosiaaliset ja kulttuuriset käytännöt ja historia, yksittäisten ihmisten tai ihmisryhmien ominaisuudet sekä vallitsevat arvot ja asenteet vaikuttavat yhteisöllisyyden syntymiseen tai syntymättömyyteen. Vielä 70-luvulla ajateltiin, että tiiviisti rakennettu asuin ympäristö, 'kompaktikaupunki' olisi otollinen sosiaalisten suhteiden syntymiseen ja olisi siis samalla 'kontaktikaupunki'. Osoittautui, että asia voi olla juuri päinvastoin. Tiivis ympäristö voi synnyttää tilanteen, jossa ihmiset vetäytyvät sosiaalisista suhteista. Kyse on puolustusmekanismista, jossa stressaavaksi koettuun tilanteeseen reagoidaan vetäytymällä. Toisaalta on näyttöä siitä, että yhteisöllisyys voi myös kukoistaa tiiviisti rakennetussa miljöössä. Suomessa ajankohtainen keskustelu ja tutkimustyö matalasta ja tiiviistä asuin ympäristöstä pyrkiikin valottamaan yhteisöllisyyden syntymisen ja olemassaolon edellytyksiä osana monimutkaista kokonaisuutta. Sosiaalisen vuorovaikutuksen eri asteet ja muodot erityyppisissä urbaaneissa ympäristöissä kaipaavat kaiken kaikkiaan tarkempaa tutkimusta.

■ YHTEISÖLLISYYS SISÄTILOISSA

Useimmille ihmisille keskeisin yhteisöllisyyden areena on oma koti. Suomessa on muihin Pohjoismaihin verrattuna hyvin vähän yhteisöasumista ainakin opiskelija-asumisen ulkopuolella ja asuminen ydinperheessä on vallitsevaa. Toisaalta yksinasuminen lisääntyy jatkuvasti ja kattaa jo n. puolet asuntokunnista

pääkaupunkiseudulla. Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden kontrollimahdollisuus on eräänä keskeisenä avaimena kodin viihtyisyydelle.

Yhteisöllisyyttä voidaan kokea kotien lisäksi myös kaikissa muissa sisätiloissa, joissa oleskellaan pitkiä aikoja kuten kouluissa, päiväkodeissa ja työpaikoilla. Myös näissä tiloissa ihmisten hyvinvoinnin kannalta on tärkeää voida säädellä yksityisyyden ja yhteisöllisyyden astetta.

Asuntojen välinen ja sisäinen äänieristys on tärkeää sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisyyden kannalta. Jos kuulemme naapurin elämän intiimejä yksityiskohtia, emme halua olla hänen kanssaan tekemisissä semminkin kun oivallamme hänen kuulevan samat yksityiskohdat omasta elämästämme. Asuntojen sisällä äänieristyksen tarve koskee erityisesti makuuhuoneita. Isommissa asunnoissa ainakin yksi makuuhuoneista saisi sijaita muista erillään.

Perheen sisäiselle vuorovaikutukselle on tärkeää, että asunnon perusratkaisut vastaavat perheen sisäistä dynamiikkaa. Esimerkiksi perheenjäsenten yhteisyyttä painottava perhe viihtyy avoimemmassa tilaratkaisussa kuin perhe, joka arvostaa jäsentensä yksilöllisiä pyrkimyksiä²⁸. Kaikissa perheissä eri perheenjäsenet kaipaavat myös omia vetäytymispaikkojaan, jotka mahdollistavat yksityisyyden ja yhteisyyden välisen tasapainoilun. Asuntojen suunnittelussa tulisi huomioida erilaisten asukkaiden toiveita tässä suhteessa. Vaikka avoimet tilaratkaisut ovat esteettisiä, kaivataan perheasunnoissa myös yksityisyyttä. Esim. liukuovien käyttö voi tällöin olla hyvä ratkaisu.

Kouluissa, päiväkodeissa, sairaaloissa, työpaikoilla jne. ei usein ole paikkoja olla yksin ja omissa rauhassa. Pienet, hiljaiset sopukat voivat auttaa esimerkiksi ylivilkkaita lapsia säätämään omaa vireystilaansa. Työpaikkasuunnittelussa avoimia tilaratkaisuja tulisi toteuttaa harkiten. Ne sopivat vain joihinkin työtehtäviin. Seinien kaataminen ei automaattisesti lisää vuorovaikutusta työntekijöiden välillä.

Tiiviisti rakennetussa ympäristössä yksityisyys voi tuntua uhatulta, mikä johtaa vetäytymiseen sosiaalisista kontakteista. Pikemmin kuin tiiviyden aste sinänsä, jopa detaljitason suunnitteluratkaisut voivat säädellä tiiviin ympäristön kokemuksellista vaikutelmaa. Esimerkiksi ikkunoiden suuntautuminen ja niistä avautuvien näkymien avaruus voi olla ratkaisevan tärkeää. Näitä tekijöitä tulisi huomioida erityisesti tiivistä ja matalaa asuinaluetta suunniteltaessa.

■ YHTEISÖLLISYYS PIHOILLA

Pihojen julkisuuden aste vaihtelee liukuen puolijulkisista täysin yksityisiin pihoihin. Pihan toimivuuden kannalta on keskeistä, että piha tarjoaa mahdollisuuksia toimintaan, joka on asukkaille tärkeää ja joka sopii yhteen pihan perusluonteen kanssa. Pihan avoimuuden vs. sulkeutuneisuuden aste määrittää, kuinka intiimiin toimintaan pihaa voidaan käyttää. Jos pihalle on avoin näkymä, sitä ei esimerkiksi hevin käytetä saunan jälkeiseen vilvoitteluun. Toisaalta puoliavoin piha mahdollistaa vuorovaikutuksen ohikulkijoiden tai naapureiden kanssa.

Pihan toimintamahdollisuudet saattavat myös olla yhteydessä siihen, miten rakentamisen tiiviys koetaan. Esimerkiksi sellaisen matalan ja tiiviin asuinalueen pihat, jotka mahdollistavat asukkaille tärkeitä toimintoja, voivat vähentää koettua ahtauden tunnetta.

Ihmiset houkuttelevat ihmisiä ja toiminta synnyttää toimintaa. Kaikenikäisiä asukkaita houkuttelee toisten läsnäolo ja muodostuu positiivinen sosiaalisen vuorovaikutuksen sykli. Lapsi ei halua leikkiä omassa huoneessaan vaan siellä, missä muutkin ovat. Jos kerrostalon pihalla on ihmisiä ja toimintaa, pysähtyvät kotiin tulevatkin asukkaat katsomaan, mitä on tekeillä. Miten suunnitella pihoja, jotka kokoaisivat eivätkä erottelisi erilaisia ja eri ikäisiä asukkaita ja joka houkuttelisi pidempäänkin oleskeluun? Pihan suunnittelun periaatteena

tulee olla toimintojen ja ihmisten kohtaaminen. Pihaa ei kannata karsinoida leikkialueisiin ja muihin alueisiin, vaan pihan tulisi koostua monikäyttöisistä, pihan viihtyisyyttä lisäävistä elementeistä. Kuten viihtyisässä olohuoneessa, kohtaamiseen aktivoivalla pihalla jokainen voi touhuta omia juttujaan häiritsemättä muita. Aktiviteettien risteytyminen synnyttää spontaania vuorovaikutusta²⁹.

Sellaisten etupihojen tai terassien olemassaolo, jotka mahdollistavat pidemmänkin oleskelun on osoitettu lisäävän asuinalueetta kohtaan tunnettua kiintymystä³⁰. Etupihan korottaminen katua ja jalankulkuväylää korkeammalle lisää asukkaan yksityisyyden ja yhteisöllisyyden säätelymahdollisuutta. Suunnittelussa tulisi kuitenkin välttää näyttämömäisyyttä. Etupiha, joka mahdollistaa 'näkemisen tulematta nähdyksi' voi olla hyvä ratkaisu ja matala aita voi olla parempi kuin peittävä, korkea aita. Etupihalla tulisi olla myös joku syy viivähtää: penkki tai terassi, jossa voi oleskella hyvällä ilmalla tai istutuksia, joista täytyy pitää huolta.

Pyykkien kuivattaminen, lasten komentelu ja seurustelu vieraiden kanssa ovat tavallisimpia, sopiviksi katsottuja toimintoja omalla pihalla. Sen sijaan riitely, musiikin kuuntelu ja vähissä vaatteissa kulkeminen ovat asukkaiden mielestä asioita, joita omalla pihalla ei ole helppo tehdä³¹. Onko pihan toimintamahdollisuuksien laajentaminen mahdollista suunnittelun keinoin? Palautetutkimus asukkaille voi paljastaa, mitä toimintoja asukkaat pitävät keskeisimpinä.

■ YHTEISÖLLISYYS PUOLIJULKISISSA TILOISSA

Puolijulkiset tilat, kuten rappukäytävät, taloyhtiöiden kerhohuoneet, saunat ja pesulat voivat olla tärkeitä yhteisöllisyyden syntymisen areenoita. Keskeistä positiivisen yhteisöllisyyden syntymiselle on kokemus vapaaehtoisesta ja luontevasta vuorovaikutuksesta. Luontevaa vuorovaikutusta syntyy tilanteissa, joissa

vuorovaikutusta syntyy muun tekemisen sivutuotteena. Asukkaiden päivittäisten rutiinien ja heidän käyttämiensä reittien tulisi risteytyä, mutta ei törmätä toisiinsa.

Yhteisöllisyys viriää tavallisten, arkisten toimien ja rutiinien lomassa. Esimerkiksi asuinalueen postilaatikot voidaan sijoittaa paikkaan, jossa on luontevaa viivähtää hetken ja vaihtaa pari sanaa naapurin kanssa.

Voisiko kerrostalon rappukäytävä olla muutaman neliön tavallista suurempi ja voisiko siellä olla esim. penkki, viehättävä valaistus, viherkasveja tai jopa takka? Pihatalkoot voisivat tällöin luontevasti päättyä makkaranpaistoon yhteisen takan ääressä. Laajennettuun ja viihtyisään ala-aulaan voisivat houkutella myös lehdet. Taloyhtiön budjettia ei kaada muutaman lehden tilaaminen – sen sijaan asukkaiden vuorovaikutuksen lisääjinä niistä voisi tulla tärkeä tekijä.

Taloyhtiön sauna voisi tarjota jotakin enemmän kuin oma, asuntokohtainen sauna, jolloin sellaista ei ehkä tarvittaisi jokaiseen asuntoon. Kylmävesiallas tai kattoterassi voisivat olla tällaisia asioita. Yhteissaunavuorot saattavat olla erityisen mieluisia vanhemmille ihmisille, joista tuntuu turvattomalta saunoa yksin. Saunan pukuhuone voisi laajentua takkahuoneeksi, jolloin tila toimii samalla viihtyisänä yhteistilana.

Treffit pesulassa! Ulkomaisissa elokuvissa yhteispesula on taattu tutustumispaikka. Ainakin taloyhtiöissä, joissa on pieniä asuntoja yhteinen pesula on edelleen tärkeä yhteisöllisyyden areena.

■ YHTEISÖLLISYYS JULKISISSA TILOISSA

Alueen julkisten tilojen, katujen, kevyen liikenteen verkoston, aukoiden, lähipuistojen ja leikkikenttien laatu vaikuttaa osaltaan siihen, missä määrin asukkaat voivat ja haluavat viettää aikaa omalla alueella. Ainakin sellaisten asukkaiden kannalta, joiden liikkuminen kauempana sijaitsevien toimintamahdollisuuksien ja palvelujen äärelle on vaikeaa, lähiympäristön mahdollisuudet ovat ensiarvoisen tärkeitä. Esimerkiksi ns. lähiliikuntapaikat tarjoavat lapsille, nuorille ja kaikille muillekin asukkaille mahdollisuuden liikkumiseen kodin lähellä. Tällöin päivittäinen liikkuminen tulee mahdolliseksi eikä kuljetuksiin liikuntapaikalle tarvitse käyttää aikaa eikä energiaa.

Onko elävä piazza Suomen ilmastossa mahdottomuus? Ulkomaiset ratkaisut eivät välttämättä ole suoraan sovellettavissa Suomeen. Jos aukio tai tori suunnitellaan alueen keskeiseksi kohtaamispaikaksi, tulee pohtia sen käyttömahdollisuuksia eri vuodenaikoina ja erilaisissa säissä. Sosiaalisia kohtauksia luonnollisesti edistävät kaikki toiminnot aukiolla ja sen laidalla, esim. koulun sisäänkäynti, kauppa tai ravintola, jonka kesäterassi luontevasti laajenee aukiolle.

Kohtaavatko erilaisten asukkaiden päivittäiset reitit asuinalueella? Tavallisimmin sosiaalista vuorovaikutusta syntyy asuinympäristössä muun toiminnan sivutuotteena, kun ollaan matkalla jonnekin tai tulossa jostakin. Jos vuorovaikutusta halutaan edistää, tulee myös edistää liikkumista ja liikkumisen kohtaamista. Julkisten ulkotilojen vilkas käyttö edistää yhteisöllisyyden lisäksi myös koettua turvallisuuden tunnetta.

Lähiliikuntapaikka on suunniteltu niin, että se miellyttää mahdollisimman monia erilaisia asukkaita ja kokoaa heitä yhteen. Näin liikuntapaikasta voi tulla tärkeä tutustumis- ja kohtauspaikka. Lähiliikuntapaikka ei välttämättä ole mitoitettu aivan oikeaoppisesti yhdenkään urheilulajin virallisiin vaatimuksiin nähden³². Olennaista onkin mahdollisuus joka-päiväiseen liikkumiseen kodin lähellä.

Lähipuistoa ei korvaa laajakaan, hieman kauempana oleva virkistysalue. Erityisesti asukkaille, joiden liikkuminen kauemmaksi on vaikeaa, ovat pienetkin viherkaistaleet aivan kodin vieressä tärkeitä. Lähipuistoja ja -metsiköitä voivat luontevasti käyttää myös koulut ja päiväkodit.

Minimenetelmä: yhteisöllisyys

Karttatehtävä

a) Merkitse asuinalueita esittävään karttaan eri värisillä tarroilla tai värikynillä:

→ paikat, joissa tavallisimmin pysähdyt juttelemaan naapureiden kanssa

→ paikat, joissa tavallisimmin näet ihmisiä kokoontuneena

Kirjoita viereen, mikä paikka on kyseessä

b) Havainnoi alueen sosiaalista vuorovaikutusta kulkemalla ennalta valittua reittiä eri vuorokaudenaikoina, viikonpäivinä ja mielellään eri vuodenaikoina.

Merkitse kartalle pistein tai tarroin

→ ihmiset, jotka liikkuvat

→ pysähtyneet ihmiset

Jos haluat, voit erotella eri sukupuolet ja ikäryhmät eri värisin merkinnöin

Tulostaminen

Kerää yhteen samalle kartalle eri asukkaiden merkitsemät kohtaupaikat tai eri havainnointikierröksiltä saadut tulokset. Tarrojen rypäleet osoittavat sosiaalisesti 'kuumimmat' paikat.

Lomaketehtävä

Merkitse vastaukset lomakkeen kysymyksiin rastittamalla sopiva kohta. Jos mahdollista, jaa lomake mahdollisimman monelle alueen asukkaalle.

	n. kerran päivässä ₅	n. kerran viikossa ₄	n. kerran kuukaudessa ₃	harvemmin kuukaudessa ₂	ei koskaan ₁
a) Kuinka usein autat naapuriasi jossakin asiassa tai he auttavat sinua? (esim. lainaaminen, talon vahtiminen, lastenhoito, kuljetukset ym.)	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kuinka usein olet naapurien kanssa yhteisesti vastuussa jostakin asiasta? (esim. yhteisistä tiloista huolehtiminen, taloyhtiö- ja yhdistysasiat)	☐	☐	☐	☐	☐

	n. kerran päivässä ₅	n. kerran viikossa ₄	n. kerran kuukaudessa ₃	harvemmin kuukaudessa ₂ kuin kerran	ei koskaan ₁
c) Kuinka usein joku naapuri ärsyttää sinua?	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kuinka usein naapurista kantautuvat äänet häiritsevät sinua?	☐	☐	☐	☐	☐
	lähes kaikkia ₅	melko monia ₄	joitakin ₃	melko harvoja ₂	en ketään ₁
e) Kuinka monia naapureita tervehdit vastaantullessa?	☐	☐	☐	☐	☐
f) Kuinka monia naapureita tunnet näöltä tai nimeltä?	☐	☐	☐	☐	☐
g) Kuinka monen naapurin kanssa pysähdyt säännöllisesti juttelemaan ulkona?	☐	☐	☐	☐	☐
h) Kuinka monen naapurin luona olet käynyt vierailulla tai hän omassa kodissasi?	☐	☐	☐	☐	☐

Tulostaminen

Laske kunkin kysymysten pistemäärien keskiarvot. Käännä kysymysten c) ja d) asteikot päinvastaisiksi, jotta ne olisivat verrannollisia muiden kysymysten asteikkoihin. Merkitse keskiarvot taulukkoon ja piirrä viiva keskiarvosta toiseen, jolloin saat tulokseksi 'yhteisöllisyysjanan'. Mitä enemmän vasemmalla jana on, sitä vilkkaampaa sosiaalinen vuorovaikutus asuinalueella on. Voit myös laskea keskiarvoja erikseen eri ryhmille. Tällöin voit merkitä eri värein erikseen esim. naisten ja miesten yhteisöllisyysjanan.

2. Esteettisyys

Maallikkojen esteettinen kokeminen eroaa ammattilaisten kokemisesta. Yleinen havainto on se, että maallikoiden arvioinneissa korostuvat sosiaaliset ja toiminnalliset tekijät, kun taas visuaalis-esteettinen näkökulma yhdistää suunnittelun ammattilaisia ja turisteja. Esteettistä kokemista tulisi aina tarkastella moniaistisena elämyksenä, mutta käytännössä suurin osa alan tutkimuskirjallisuudesta keskittyy visuaaliseen estetiikkaan.

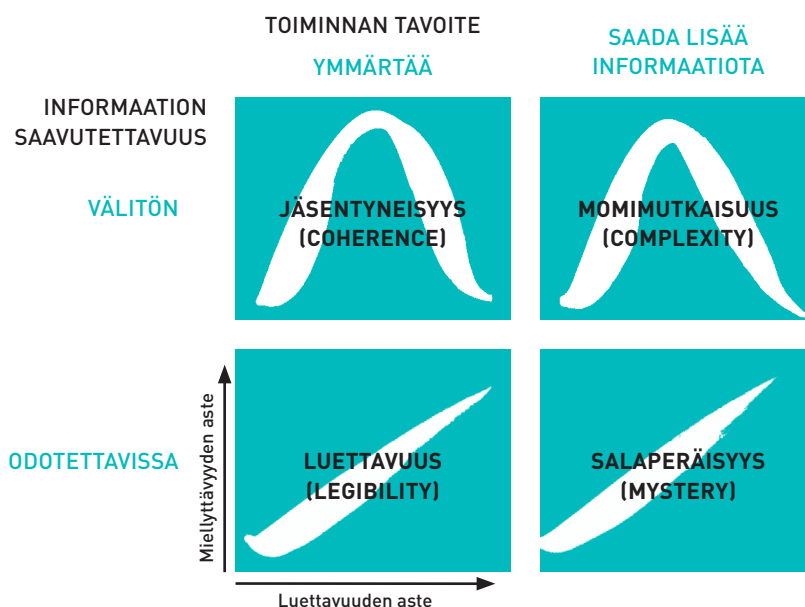
Luonnonympäristöjen esteettisestä kokemisesta ja erityisesti elvyttävästä vaikutuksesta löytyy runsaasti tutkimustietoa. Rakennetun ympäristön esteettistä kokemista on tutkittu vähemmän. Esteettisyyden vaatimuksen tulee kohdistua ympäristöön kokonaisuudessaan, rakennuksiin, viheralueisiin, pihoihin, reitteihin ja yksityiskohtiin.

Maallikkojen esteettistä kokemista on tutkittu tavallisimmin osana yleisiä ympäristöpreferenssejä. Jo 70-luvulla huomattiin, että ihmisten suosimille paikoille oli yhteistä se, että ne tarjoavat samalla avoimen näkymän ja turvastian³³. Havaintoa on selitetty lajinkehitykseen liittyvällä tulkinnalla. Nämä paikat ovat alun perin mahdollistaneet näkemisen tulematta nähdyiksi, syöminen tulematta syödyksi! Lajinkehityksen kautta olemme oppineet pitämään tämäntyyppisistä paikoista. Savanni-tyyppinen ympäristö mainitaan usein esimerkkinä ihmisen 'alkuperäisestä kodista' ja on olemassa runsaasti näyttöä siitä, että juuri sentyyppinen maisema miellyttää useimpia ihmisiä.

Myös ympäristöpreferenssitutkimuksen tunnetuimmat tutkijat Kaplan & Kaplan³⁴ pitävät ympäristömieltymysten perustana sen havaintoinformaation poimimista ympäristöstä, joka liittyy ympäristön kokonaišhahmotukseen ja joka säätelee toimintaa ja liikkumista ympäristössä. Evoluution kuluessa kaikki eliöt ovat heidän mukaansa oppineet suosimaan ympäristöjä, jotka tukevat heidän toimintojaan ja viime kädessä eloonjäämistään. Ympäristöt, jotka tarjoavat runsaasti toimintamahdollisuuksia l. tarjoumia, vetävät ihmisiä ja eläimiä vaistomaisesti puoleensa, eikä jokaisen uuden sukupolven tarvitse oppia näitä sääntöjä uudelleen. Tekijöiksi, jotka selittävät valtaosan ympäristöpreferenssien vaihtelusta, nämä tutkijat ovat löytäneet informaation jäsentyneisyyden, monimutkaisuuden, luettavuuden ja salaperäisyyden asteen (ks. kuva 4). Kahden ensimmäisen tekijän ja ympäristömieltymysten välillä on käännetyn U:n mukainen vastaavuus: sekä jäsentyneisyyden että monimutkaisuuden asteelle

on löydettävissä sellainen ihanteellinen taso, jota useimmat ihmiset preferoivat. Sen sijaan luettavuus ja salaperäisyys noudattavat lineaarista suhdetta mieltymyksiin, mitä luettavampi ja salaperäisempi ympäristö on, sitä miellyttävämpänä se koetaan.

Näistä neljästä tekijästä salaperäisyyden on huomattu ennustavan voimakaimmin ympäristöpreferenssejä. Sillä tarkoitetaan ympäristössä olevaa informaatiota, joka on odotettavissa, mutta ei vielä läsnä. Esimerkiksi osittain peittyvät näkymät ovat salaperäisiä. Kaikki em. neljä tekijää ovat yhteydessä toisiinsa, esimerkiksi mitä monimutkaisempi ympäristö on, sitä suurempaa jäsentyneisyyttä siltä vaaditaan, jotta ympäristö voitaisiin kokea miellyttävänä. Yksittäinen ympäristön elementti voi samaan aikaan sisältää piirteitä useammasta kuin yhdestä tekijästä. Esimerkiksi yleisesti suosittu sileä pintarakenne edistää sekä järjestyneisyyttä että luettavuutta.

Kuva 4

Ihmiset kokevat yleensä miellyttäväiksi ympäristöt, jotka ovat sopivan jäsentyneitä ja monimutkaisia sekä mahdollisimman luettavia ja salaperäisiä. (Kaplan & Kaplan, 1987³⁵).

Vaikka em. neljän tekijän yhteyttä ympäristömieltymyksiin on tutkittu lähinnä luonnonympäristöissä, salaperäisyys näyttää liittyvän myös rakennetun ympäristön kokemiseen kauniina ja miellyttävänä. Tampereen tuomiokirkko ja jugend-tyylinen asuinrakennus koettiin salaperäisenä ja kiehtovana³⁶.

Lynchin (1960)³⁷ tunnetut ympäristömielikuvaa jäsentävät elementit, väylät, reunat, solmukohdat, maamerkit ja alueet liittyvät nelikentän vasempaan puoleen, tuttuun ja turvalliseen informaatioon. On huomattava, että elementit ovat löytyneet tutkittaessa ihmisten ns. kognitiivisia karttoja, sisäisiä mielikuvia kaupungista. Ne eivät ainakaan yksin selitä ympäristömieltymyksiä. Itse asiassa uudemmista tutkimuksista on huomattu, että luettavuus selittää Kaplanien nelikentän tekijöistä huonoimmin ympäristöpreferenssejä³⁸. Lynchin ympäristön luettavuutta lisäävät tekijät eivät automaattisesti tuota miellyttävää ympäristöä. Ympäristön jäsentämisen helppouden lisäksi mieltymyksille on tyypillistä uuden ja yllätyksellisen suosiminen (= Kaplanien nelikentän oikea puolisko).

Nelikentän neljäkään kriteeriä eivät kuitenkaan riitä selittämään ihmisten ympäristöä koskevia mieltymyksiä. Nasar (1989)³⁹ tarkasteli saatavilla olevia empiirisiä tutkimuksia ympäristöpreferensseistä, ja huomasi, että nelikentän tekijöitä tulee täydentää ainakin ns. ekologisilla tekijöillä (esim. luonnonläheisyys) sekä psykofysikaalisilla tekijöillä (esim. koko, väri, kirkkaus). Essu-tutkimuksessa⁴⁰ Tampereen asukkaat käyttivät kauniiden rakennusten tai alueiden perusteluina sellaisia kriteereitä, joita ei esiintynyt kansainvälisissä tutkimuksissa. Näitä kriteereitä olivat koristeellisuus, rakennusmateriaalien miellyttävyys, rakennuksen tai alueen hyvä kunto ja hoito sekä rakennuksen vanhuus. Kriteerit kertovat ilmeisesti niistä piirteistä, joita suomalaiset arvostavat erityisen paljon ja joita ehkä koetaan puuttuvan omasta ympäristöstä. Myös ruotsalaisessa, kulttuurimaisemia koskeneessa tutkimuksessa huomattiin, että merkit hyvästä ympäristön hoidosta olivat yhteydessä ympäristön kokemiseen miellyttävänä, turvallisena ja toimintaan houkuttelevana⁴¹.

Nytemmin Nasar (1998)⁴² on tiivistänyt tärkeimmiksi kaupungin visuaalista miellyttävyyttä sääteleviksi piirteiksi seuraavat viisi tekijää, joissa on mukana aikaisemmin puuttuneita, mutta jo suomalaisessa aineistossa esiintyneitä kriteerejä. Samat tekijät nousivat keskeisiksi tuoreessa tutkimuksessa, jossa asukkaat arvioivat Vantaan kaupunkikuvaa⁴³.

- luonnonläheisyys
- hyvä ylläpito
- avoimuus
- historiallinen merkitys
- järjestys, yhteensopivuus

On muistettava, että samat esteettiset kriteerit ja indikaattorit eivät sovi joka paikkaan. Esimerkiksi modernin taiteen museo voi olla erittäin erikoinen, monimuotoinen ja esteettisesti haastava. Sen sijaan paikoissa, joissa tavoitellaan rauhoittavaa tai elvyttävää vaikutelmaa ovat tuttuus, turvallisuus ja jäsenyneys valttia. Rauhoittavina elementteinä toimivat parhaiten luonnonelementit. Asuinalueilla ja muissa paikoissa, joiden halutaan miellyttävän mahdollisimman monia ihmisiä, on tärkeää minimoida häiriötekijöitä ja suosia kohtuullisen monimutkaisia, ei liikaa prototyyppiratkaisuista poikkeavia ratkaisuja sekä korostaa historiallista jatkuvuutta⁴⁴. Fyysisen ympäristön piirteet eivät luonnollisesti yksin selitä preferenssejä. Esimerkiksi eräässä tutkimuksessa huomattiin, että rakennuksen suuri koko koetaan miellyttävänä silloin kun se yhdistyy rakennuksen sosiokulttuurisesti tärkeäksi koettuun tehtävään. Muussa tapauksessa rakennuksen suuri koko ärsyttää.

Esteettistä kokemista ei siis tule eristää muista kokemuksellisista ulottuvuuksista. Esimerkiksi Salon kaupunkia koskevassa tutkimuksessa⁴⁵ huomattiin, että asukkaille tärkeät paikat koettiin kauniiksi, mutta se ei yksin riittänyt. Tärkeiksi koetuille paikoille oli tunnusomaista merkitysten moninaisuus. Saman ilmiön löysi Rapoport (1982) tutkiessaan maorien rakennuksia⁴⁶. Ornamentein koristellut rakennukset olivat ulkopuolisten mielestä kauniita, mutta maorilaisille itselleen ne olivat lisäksi myös tärkeitä uskonnollisten symbolien kommunikoijina.

Maallikkojen ja ammattilaisten esteettistä arviointia on verrattu lukuisissa tutkimuksissa. Ammattilaisten on huomattu preferoivan yleensä pikemmin yksinkertaista, minimalistista tyyliä ja maallikkojen koristeellisempaa, usein uusvanhaa tyyliä.

Jos pyrkimyksenä on suunnitella ympäristöä, joka miellyttäisi mahdollisimman monia ihmisiä, voidaan pyrkiä kartoittamaan, mitkä tyylit miellyttävät molempia

ryhmiä tai eivät ainakaan herätä voimakkaita vastareaktioita kummassakaan ryhmässä. Helsingin Pihlajistossa järjestetyillä kävelykierroksilla asukkaat ja arkkitehdit tuntuivat ensi näkemältä suosivan hyvin erilaisia parannusehdotuksia alueen kohentamiseksi. Keskustelun edetessä näkökulmat kuitenkin lähenivät samalla kun erilaiset toiveet konkretisoituivat⁴⁷. Espoon vanhaa Tapiolaa kiittelevät sekä asiantuntijat että maallikot samoin kuin monia 50-luvun asuinalueita (Helsingin Meilahti, Ruskeasu, Herttoniemi jne.). Näitä alueita saattaa yhdistää se, että vaikka rakennukset ovat melko minimalistisia, muut tekijät kuten rakennusten mittakaava, vihreys ja tarkkaan harkitut näkymät luovat inhimillistä tunnelmaa. Niiden suosion salaisuus on ehkä se, että niissä on löydetty sekä maallikoita ja ammattilaisia puhutteleva estetiikka. Se on saavutettu myös eräällä Helsingin Kivikon osa-alueella, jossa asukkaiden ja ammattilaisten suosikkikohteeksi paljastui sama asuinkortteli⁴⁸.

■ SALAPERÄISYYS, KIEHTOVUUS

Salaperäisyys tarkoittaa sellaisia ympäristössä olevia piirteitä, jotka vihjaavat odotettavissa olevasta uudesta tiedosta ja virittävät uteliaisuuden tutkia tilaa enemmän. Vihjeen lisäinformaatiosta voi saada myös muiden kuin näköaistin avulla. Esimerkiksi kutsuva ääni voi houkutella tutkimaan tilaa enemmän ja paljastamaan äänen lähteen.

Salaperäistä vaikutelmaa luovat esimerkiksi osittain peittyvät näkymät. Polku, joka kääntyy ison kiven taakse, houkuttelee etenemään vielä vähän matkaa, se innostaa tutkimaan paikkaa tarkemmin. Salaperäisyyttä ei lisää niinkään kokonaan estetty näkymä. Pienikin rako aidassa sen sijaan vihjaa odotettavissa olevasta uudesta informaatiosta.

Salaperäisyyden kokemusta on tutkittu tavallisesti luonnonympäristöissä ja vain hyvin harvoin on etsitty salaperäistä vaikutelmaa tuottavia rakennetun ympäristön piirteitä. Tampereella tehty Essu-tutkimus oli eräs ensimmäisistä tämältyyppisistä yrityksistä. Tutkimus antoi viitteitä siitä, että

rakennuksissa salaperäistä vaikutelmaa luovat koristeellisuus ja vanhuus. Esimerkiksi tamperelaisten suosikkitaloa Tirkkoson jugend-taloa pidettiin salaperäisenä ja kiehtovana. Aiheesta tarvitaan kuitenkin lisää tutkimuksia.

Salaperäisyyttä lisäävät myös kaartuvat kadut ja näkymät, jotka eivät paljastu yhdellä silmäyksellä. Kiasman näyttelytiloihin tulo Helsingissä on juuri tällainen. Ylös kaartuva silta kutsuu ja houkuttelee tutustumaan näyttelyyn. Myös valon ja varjon leikki lisää salaperäisyyttä. Samoin ympäristön kolmiulotteista vaikutelmaa korostava ympäristön moniulotteisuus lisää samalla salaperäistä vaikutelmaa.

■ JÄSENTYNEISYYS, LUETTAVUUS, YHTEENSOPIVUUS

Jäsentyneisyys viittaa ympäristön piirteisiin, jotka helpottavat informaation järjestämistä kimpuksi. Jäsentyneisyyttä edesauttaa mahdollisuus jäsentää tilaa osa-alueiksi. Esimerkiksi yksityisen, puolijulkisen ja julkisen tilan selkeä erottelu toisistaan lisää jäsentyneisyyttä. Luettavuudella puolestaan tarkoitetaan sellaisia ympäristön piirteitä, jotka helpottavat ympäristön kartoittamista ja siellä liikkumista ja toimimista. Luettavasta ympäristöstä on helppo muodostaa selkeä mielikuva. Empiirisissä tutkimuksissa ympäristön jäsentyneisyyden ja luettavuuden astetta on ollut vaikea erottaa toisistaan eikä luettavuuden yhteys ympäristöpreferensseihin ole kiistaton.

Jäsentyneisyyttä ja luettavuutta edistää kaupungin jakautuminen selkeisiin osa-alueisiin. Miten erotella hienovaraisesti yksityistä, puolijulkista ja julkista tilaa? Erottelussa on muitakin mahdollisuuksia kuin aidata eri alueita. Esimerkiksi erilaisten pintamateriaalien ja kasvillisuuden käyttö voi jo riittää tilan luonteen vaihtumisen merkiksi. Aitojen käytössä olisi huomioitava jonkinasteinen yhtenäisyys. Uusilla asuinalueilla näkee joskus 10 erilaista aitatyyppiä yhdellä silmäyksellä.

Jäsentyneisyys (koherenssi) äänimaiseman ja visuaalisen maiseman välillä lisää ympäristön miellyttävyyttä. Väärä ääni väärässä paikassa koetaan negatiivisena. Vesiaiheen näkeminen yhdistettynä virtaavan veden solinaan on lähes-tulkoon paras mahdollinen yhdistelmä⁵⁰. Pitkälti tutkimatta on tuoksujen osuus esteettisessä kokemisessa. Kiinnostavaa olisi esimerkiksi kartoittaa tuoksujen kaupunkia.

Monet ihmiset pitävät golf-kenttämaisestä sileästä, kumpuilevasta nurmikosta, vaikka se ei ehkä olekaan kovin ekologinen ratkaisu. Espoon Latokaskenniitylle asukkaat toivoivat Tapiolan Silkkiniityn kaltaista nurmikkoa, joka mahdollistaa monet toiminnot, pelaamisen, huviretket ym. Nurmikkoalueen ei kuitenkaan tarvitse olla valtava. Maisemointiin sopivat pikemmin niityt ja kedot.

Ympäristöllisen yhteensopivuuden on osoitettu olevan tärkeä esteettisen elämyksen kriteeri suomalaisessa ympäristössä⁵¹. Maallikot pitävät arkkitehtuurista, joka kunnioittaa olemassa olevaa ympäristöä. Esimerkiksi salolaiset valitsivat suosikkitalokseen tyyliltään uusvanhan kirjaston, jonka sanottiin sopivan hyvin yhteen viereisten vanhojen puutalojen kanssa⁵².

Minimenetelmä: esteettisyys

Karttatehtävä

Merkitse asuinalueita esittävään karttaan eri värisillä tarroilla tai värikynillä:

→ kauneimmat rakennukset ja alueet

→ rumimmat rakennukset ja alueet

Vedä viiva ko. paikoista kartan laitaan ja kerro, miksi pidät paikkoja kauniina tai rumina. Vaihtoehtoisesti voit merkitä miellyttävät tai epämiellyttävät rakennukset ja alueet.

Tulostaminen

Kerää yhteen samalle kartalle eri asukkaiden merkitsemät kauniit ja rumat rakennukset ja alueet. Tarrojen rypäleet osoittavat esteettisessä mielessä 'kuumimmat' paikat.

Lomaketehtävä

Täytä lomake korvaamalla mielessäsi 'alue' -sana oman asuinalueesi nimellä. Merkitse omat kannanottosi väittämiin rastittamalla sopiva kohta. Jos mahdollista, jaa lomake mahdollisimman monelle alueen asukkaalle.

	olen täysin eri mieltä ₁	olen jokseenkin eri mieltä ₂	olen jokseenkin samaa mieltä ₃	olen täysin samaa mieltä ₄	vaikea sanoa
Alue on luonnoläheinen _a	☐	☐	☐	☐	☐
Alueella on historiallisia rakennuksia tai paikkoja _d	☐	☐	☐	☐	☐
Jokainen asukas pitää omalta osaltaan huolta alueesta _b	☐	☐	☐	☐	☐
Alueen puistot ja viheralueet on hyvin suunniteltuja ja viihtyisiä _a	☐	☐	☐	☐	☐

	olen täysin eri mieltä ₁	olen jokseenkin eri mieltä ₂	olen jokseenkin samaa mieltä ₃	olen täysin samaa mieltä ₄	vaikea sanoa
Alue on hyvin hoidettu ja siisti _b	☐	☐	☐	☐	☐
Alueella on kauniita katunäkymiä _c	☐	☐	☐	☐	☐
Uudet ja vanhemmat ra- kennukset sopivat hyvin yhteen _e	☐	☐	☐	☐	☐
Alueella on paikkoja, joista avautuu kaunis maisema _c	☐	☐	☐	☐	☐
Jotkut paikat alueella saavat minut miettimään aikaisempia sukupolvia ja heidän elämäänsä _d	☐	☐	☐	☐	☐
Alue antaa yhtenäisen vaikutelman _e	☐	☐	☐	☐	☐

Tulostaminen

Kerää tulokset yhteen teemoittain. Lomakkeen kysymykset edustavat Nasarin (1998)⁵³ viittä ympäristön miellyttävyyttä ennustavaa tekijää. Kutakin tekijää on lomakkeessa kartoitettu kahdella kysymyksellä ja väittämät on merkitty kirjaimin (a = luonnonläheisyys, b = ylläpito, c = avoimuus, d = historiallinen merkitys ja e = järjestys). Laskemalla yhteen pareittain kutakin tekijää mittaavien väittämien pistemäärät, saat karkean arvion siitä, mitkä ovat alueen koettuja heikkouksia ja vahvuuksia.

3. Turvallisuus

Turvallisuus ja etenkin rauhallisuus ovat keskeisiä kriteerejä suomalaisten asukkaiden määritellesä hyvän elinympäristön ominaisuuksia⁵⁴. Suomalaiset elinympäristöt koetaan ainakin toistaiseksi vielä hyvin turvallisiksi. Esimerkiksi Turun seudulla tehdyssä tutkimuksessa valtaosalla tutkituista alueista ainoastaan 1% vastanneista koki oman asuinalueensa turvattomaksi⁵⁵. Kotimaisia tutkimuksia on kuitenkin vielä melko niukasti siitä, mitä asukkaat itse asiassa rauhallisuudella ja turvallisuudella tarkoittavat ja mikä osuus fyysisellä ympäristöllä on rauhallisiksi ja turvallisiksi koettujen elinympäristöjen synnyttämisessä.

Ulkomaista tutkimusta aihepiiristä on sen sijaan runsaasti⁵⁶. Turvallisuudella voidaan tarkoittaa joko mitattavissa olevaa turvallisuuden tasoa (onnettomuuksien tai rikosten määrää) tai ihmisten kokemuksia turvallisuudesta. Toisaalta tutkimuskirjallisuus jakautuu sen mukaan, liittyykö turvallisuus pikemmin onnettomuuksien vai rikosten vähäisyyteen. Ympäristön turvallisuutta onnettomuuksien vähäisyyden mielessä on tutkittu eniten liikenneympäristöissä sekä rakennusturvallisuuden tasolla (esim. paloturvallisuus). Rikollisen käyttäytymisen todennäköisyyttä on selvitetty monissa erilaisissa ympäristöissä, asunnoista, kauppakeskuksista ja rautatieasemista lähtien aina kokonaiseen asuinalueisiin, liikenneväyliin ja kaupunkien keskustoihin. Tutkimussuuntaukset nivoutuvat usein yhteen: esimerkiksi lasten turvallista liikkumista käsittelevät tutkimukset huomioivat sekä liikenneonnettomuudet että rikokset.

Liikkumisympäristön turvallisuutta käsittelevät tutkimukset korostavat nykyään sosiaalisista turvallisuutta. Sosiaaliset pelot ovat tulleet yhä keskeisimmiksi syiksi erityisesti naisten ja lasten vapaan liikkumisen rajoittamiseen tai vaikeutumiseen. Tavallisimmin pelot liittyvät tuntemattoman kadulla liikkujan aiheuttamaan uhkatilanteeseen julkisessa tilassa. Kuitenkaan tutkimukset eivät ole vahvistaneet julkisessa tilassa tapahtuneiden väkivallanteiden lisääntymistä. Sen sijaan on näyttöä yksityisissä tiloissa, pääasiassa kodeissa, tapahtuneiden väkivallanteiden lisääntymisestä, jolloin tekijät ovat yleensä tuttuja tai perheenjäseniä. Tästä huolimatta julkisessa tilassa liikkumisen ja vieraiden pelko (stranger danger) lisääntyvät nopeasti⁵⁷.

Eräänä syynä on pidetty medioiden välittämiä tunnepitoisia uutisia ikävistä väkivallanteista. Uutiset leviävät laajalle, myös alueille, joilla ei ole mitään

yhteistä tapahtumapaikan kanssa. Kuitenkin uutisointi voi vaikuttaa muidenkin alueiden asukkaiden käyttäytymiseen, jolloin voi olla kyse ylireagoinnista. Erityisen huolestuttavaksi ylireagoinnin tekee se, että se voi lopulta johtaa ympäristön tulemiseen todellisuudessa entistä vaarallisemmaksi. Jos nimittäin tavalliset ulkonaliikkujat eivät enää uskaltaudu käyttämään julkista tilaa, jäljelle jäävät vain marginaaliset käyttäjät ja sosiaalisesta ympäristöstä tosiasiaassa tulee entistä vaarallisempi. Noidankehä on osoitus koetun turvallisuuden tunteen keskeisestä roolista käyttäytymisen ohjaajana⁵⁸.

Ympäristön turvallisuuteen liittyvä tutkimus on osoittanut, että todellisten vaarojen ja koettujen pelkojen välillä ei ole suoraa vastaavuutta. 'Pelkoparadoksiksi' on kutsuttu sitä tosiasiaa, että ne, jotka pelkäävät eniten joutuvat todennäköisesti harvimminkin rikoksen uhreiksi. Naiset pelkäävät yleensä julkisessa tilassa enemmän, vaikka miehillä on suurempi todennäköisyys joutua ongelmallisiin tilanteisiin⁵⁹. Ylipäätään on mahdollista, että kaupunkitila koetaan turvattomaksi vaikka siellä ei todellisia vaaroja olisikaan ja päinvastoin: kaupungissa eläminen voi tuntua turvalliselta, vaikka siellä todellisuudessa tapahtuisi runsaastikin rikoksia.

Kaupunkitilan koetun turvallisuuden ja fyysisten suunnitteluratkaisujen välisen yhteyden tutkimisessa Oscar Newmanin v. 1972 julkaistu kirja 'puolustettavissa olevista paikoista' (Defensible Space) on alan klassikkoja⁶⁰. Kirjassa Newman esitti suoraviivaisia arkkitehtonisia ratkaisuja, jotka ovat yhteydessä rikolliseen käyttäytymiseen tai sen puutteeseen. Hän piti turvattomuutta luovina fyysisen ympäristön elementteinä esimerkiksi yli seitsemänkerroksisia rakennuksia ja eteistilojen huonoa näkyvyyttä. Vastaavasti turvallisuutta aikaansaaviksi tekijöiksi Newman luki symboliset raja-aidat eri luonteisten tilojen välillä sekä matalat rakennukset, joissa samaa sisääntuloa käyttää vain muutama perhe.

Empiirinen tutkimus ei ole vahvistanut kaikkia Newmanin ajatuksia. Newman tuntui myös ajattelevan, että turvattomuutta aiheuttava uhka tulee aina alueen ulkopuolelta⁶¹. Monet tutkijat ovat varoittaneet ympäristödeterministisestä ajattelutavasta, joka sisältyy Newmanin alkuperäisiin ajatuksiin⁶². Rikollista käyttäytymistä ei voi suoraan johtaa joistakin ympäristön piirteistä. Rikoksen tekijä, ajankohta ja tekopaikka muodostavat kokonaisuuden, jossa kaikki tekijät

vaihtelevat yhtäaikaaisesti. Newmanin ajatusten pohjalta on nyttemmin kehitetty malli ongelmien ennaltaehkäisyyn tähtäävästä suunnittelusta (CPTED-malli*). Mallin hyvänä puolena on eittämättä se, että rikollisuuden torjuntaan suhtaudutaan ennaltaehkäisevästi tavoitteena mahdollisimman avoin yhdyskunta. Päinvastainen lähestymistapa voi nimittäin johtaa aidattuihin yhdyskuntiin (gated communities), joissa ei-toivottavaa käyttäytymistä vastaan taistellaan aitojen, lukkojen ja valvontakameroiden avulla. CPTED-mallin nykyisissä sovelluksissa tulisi pitää huolta siitä, ettei ympäristön piirteiden ja turvallisuuden tunteen välistä yhteyttä yksinkertaisteta suoraviivaiseksi.

Monien tutkijoiden mielestä urbaani, turvallinen, kylämäinen elinympäristö on mahdottomuus⁶³. Vaikeana pidetään ainakin pyrkimystä vahvistaa samanaikaisesti erilaisuuden sietoa ja paikallista yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, territoriaalisuutta. Toisaalta, hyvää vaihtoehtoa tavoiteltavan ympäristön laadusta ei ole myöskään esitetty.

Kattavaa listaa turvallisuutta tai sen tunnetta lisäävistä fyysisen ympäristön piirteistä on mahdotonta antaa. Eri yksilöt kokevat ympäristön eri tavoin, eikä samankaan yksilön kokemus ole muuttumaton, vaan vaihtelee esim. vuorokaudenaikojen mukaan. Yksilöt reagoivat näihin kokemuksiin käyttäytymisellään. Saatamme esimerkiksi valita eri reitin kävellessämme kotiin myöhään illalla kuin päiväsaikaan. Julkisen tilan keskimääräisesti koettua turvallisuutta voidaan kuitenkin pyrkiä lisäämään ja vähentämään rikollisen käyttäytymisen mahdollisuutta.

Eräs vanhimmista keinoista lisätä turvallisuuden tunnetta on valaistuksen käyttö. Esteettisyyden kokemusta käsittelevässä luvussa esitetyn näkymäsuoja-teorian avulla on mahdollista selittää myös turvallisuuden kokemista. Avoimet, hyvin valaistut paikat, jotka samalla tarjoavat mahdollisuuden piiloutua koetaan turvallisina. Piilopaikkaan voi kuitenkin piiloutua yhtä hyvin rikollinen kuin uhri. Siksi turvalliseksi koetun piilopaikan määritelmään täytyy lisätä havaittu mahdollisuus saada apua hätätilanteessa.

* CPTED = Crime Prevention Through Environmental Design
(ks. <http://www.cpted.com.au>)

Vahvan territoriaalisuuden – tämä on meidän alueemme ja me käytämme ja kontrolloimme sitä – on osoitettu olevan yhteydessä alueella koettuun turvallisuuden tunteeseen. Rikollisuus ei viihdy ympäristöissä, joiden sosiaalinen kontrolli on vahva, joissa joka paikassa on valvovia silmiä. Vaikutelmaa siitä, että ympäristöä pidetään silmällä eikä siellä voi toimia kenenkään huomamatta, voi luoda monilla eri keinoilla. Kontrollin tunnetta lisäävät esimerkiksi inhimilliset merkit ympäristön käytöstä ja huolenpidosta. Toisten ihmisten olemassaolo julkisessa tilassa luo turvallisuutta. Vastaavasti asuin ympäristön turvallisuutta lisäävät naapurien tuttuus ja vähäinen asukkaiden vaihtuvuus. Toisaalta ympäristön laiminlyönnin merkit kuten yli äyräiden pursuavat roskikset ja rikottu tai sotkettu ympäristö ovat omiaan lisäämään turvattomuuden tunnetta. Ympäristön vilkasta käyttöä voi puolestaan lisätä esimerkiksi limittämällä eri tilojen käytön ajankohtia ja käyttäjäryhmiä. Tiloja, joissa eri toiminnot limittyvät, todennäköisesti myös käytetään runsaasti.

Rikollisuuden on huomattu keskittyvän tiettyihin paikkoihin kaupungissa, ns. kuumiin pisteisiin⁶⁴. Näille pisteille on tyypillistä, että ne ovat usein toiminnallisesti keskeisiä paikkoja, pääkulkuväylien varsilla tai niiden päätepisteissä tai eri alueiden raja-alueilla. Rakennusten alimmat kerrokset ovat haavoittuvimpia, turvallisimpia taas kerrostalojen keskimmäiset kerrokset. Suomalaiset kerrostaloasukkaat pitävät mieluisimpina ja turvallisimpina toisen ja ylimmän kerroksen asuntoja.

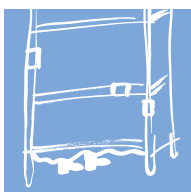
Tanskassa yhdyskuntien turvallisuutta pyritään lisäämään käyttämällä inhimillistä mittakaavaa, tukeutumalla eri väestöryhmiä sekoittavaan asutopoliittikkaan sekä satsaamalla yhteistiloihin. Lähiympäristön suunnittelussa keskeisiä periaatteita ovat julkisen ja puolijulkisen tilan selkeä erottelu, kevyen liikenteen erottamisen välttäminen, esteettömän näkyvyyden turvaaminen ulkoalueilla, koulujen sijoittaminen lähelle asuntoja sekä talojen sisäänkäyntien keskittäminen⁶⁵.

Kun peräänkuulutetaan urbaanin elinympäristön turvallisuutta, on muistettava, että arvaamattomuutta, anonyymiyttä tai kaaosmaisuuksia ei voi kokonaan kitkeä kaupungista ilman, että kaupunki samalla kuolisi. Pyrkimyksessä luoda turvallinen ympäristö onkin pikemmin kyse ympäristöön liittyvien pelkojen hallinnasta ja kanavoimisesta kuin pyrkimyksestä luoda täysin turvallista idylliä.

TURVALLINEN ELINYMPÄRISTÖ

Kiehtova salaperäisyys muuttuu helposti peloksi, jos paikka jollakin tavalla viestii sosiaalisesta vaarasta. Riittävä visuaalinen avoimuus vähentää tätä pelkoa. Täysin avoin tila koetaan epämiellyttävänä, mutta sopivanasteista avoimuutta tarjoaa esimerkiksi läpinäkyvä kasvillisuus. Kasvillisuuden raivaaminen silmän korkeudelle asti auttaa. Turvallisuuden tunnetta lisää myös puiden latvusten muodostama 'katto'⁶⁶.

Taloa ympäröivät rakennustelineet voivat toimia rikolliselle oivallisena toimintamahdollisuutena l. tarjoumana. Muovittujen telineiden suojassa voi rauhassa puuhailla omiaan. Englantilaisessa tutkimuksessa⁶⁷ tarkasteltiin rautatieaseman tarjoumia varkauteen. Esimerkiksi jos matkustaja laski matkatavaransa kädestään asioidessaan lippuluukulla tai tutkiessaan aikatauluja, saattoi samalla tarjota varkaalle mahdollisuuden toimia.

Ympäristön hyvä hoito liittyy sekä ympäristön kokemiseen kauniina että turvallisena. Hyvin maalatut talot, vastaleikattu ruoho tai graffittien puuttuminen luovat vaikutelmaa turvallisuudesta alueesta.

Suomessa ulkovalaistus on erityisen tärkeää, koska talvinen pimeys hallitsee. Hyvä valaistus lisää turvallisuuden tunnetta. Parhaimmillaan valaistus voi samalla tarjota esteettisen elämyksen. Esimerkiksi Turun Aurajoen valaistus on ympäristötaideteos, joka toimii monella eri tasolla⁶⁸.

Minimenetelmä: turvallisuus

Karttatehtävä

Merkitse asuinalueetta esittävään karttaan eri värisillä tarroilla tai värikynillä:

→ pelottavat paikat

→ vaaralliset paikat

Vedä viiva ko. paikoista kartan laitaan ja kerro, miksi pidät paikkoja pelottavina tai vaarallisina.

Tulostaminen

Kerää yhteen samalle kartalle eri asukkaiden merkitsemät pelottavat ja vaaralliset paikat. Tarrojen rypäleet osoittavat turvattomimmiksi koetut paikat.

Tutki perusteluja. Kiinnitä huomiota koetun turvattomuuden syihin. Missä määrin syyt liittyvät sosiaaliseen turvattomuuteen, missä määrin liikenteellisiin vaaroihin jne.

Lomaketehtävä

Täytä lomake korvaamalla mielessäsi 'alue' -sana oman asuinalueesi nimellä. Merkitse omat kannanotot väittämiin rastittamalla sopiva kohta. Jos mahdollista, jaa lomake mahdollisimman monelle alueen asukkaalle.

	olen täysin eri mieltä ₁	olen jokseenkin eri mieltä ₂	olen jokseenkin samaa mieltä ₃	olen täysin samaa mieltä ₄	vaikea sanoa
a) Lasten omaehtoinen liikkuminen alueella on turvallista	☐	☐	☐	☐	☐
b) Minusta tuntuu turvalliselta liikkua alueella pimeällä	☐	☐	☐	☐	☐
c) Valitsen reittini sen mukaan, missä minusta tuntuu turvallisimmalta liikkua	☐	☐	☐	☐	☐

	olen täysin eri mieltä ₁	olen jokseenkin eri mieltä ₂	olen jokseenkin samaa mieltä ₃	olen täysin samaa mieltä ₄	vaikea sanoa
d) Alueella on hyvin harvoin murtovarkauksia	☐	☐	☐	☐	☐
e) Alueen liikennejärjestelyt ovat turvallisia	☐	☐	☐	☐	☐
f) Alue on rauhallinen	☐	☐	☐	☐	☐
g) Alueelle on viime aikoina asennettu runsaasti hälytyslaitteita, aitoja ym. turvallisuutta lisääviä ratkaisuja	☐	☐	☐	☐	☐
h) Aasukkaat pitävät silmällä alueen tapahtumia ja puuttuvat tilanteeseen, jos jotakin huolestuttavaa tapahtuu	☐	☐	☐	☐	☐

Tulostaminen

Voit tulostaa 'turvallisuusjanan' yksinkertaisesti vetämällä viivan rasteilta toiselle, mutta kääntämällä sitä ennen kysymysten c ja g asteikot päinvastaisiksi. Useamman kuin yhden vastaajan vastaukset voi tulostaa laskemalla kysymysten a-h alaindekseissä merkittyjen pistemäärien keskiarvot kullekin kysymykselle. Käännä kysymysten c ja g asteikot päinvastaisiksi, jotta ne olisivat verrannollisia muiden kysymysten asteikkoihin. Merkitse keskiarvot taulukkoon ja piirrä viiva keskiarvosta toiseen, jolloin saat tulokseksi keskimääräisen 'turvallisuusjanan'. Mitä enemmän oikealla jana on, sitä turvallisempaa alue koetaan. Voit myös laskea keskiarvoja erikseen eri ryhmille ja merkitä eri värein erikseen esim. naisten ja miesten turvallisuusjanan.

4. Elvyttävyys

Elvyttävällä ympäristöllä tarkoitetaan paikkoja, joissa on mahdollista vapautua stressistä ja ladata akkuja. Erityisesti sellaisten tilanteiden jälkeen, joissa tiedon käsittelykapasiteettimme on koetuksella, kuten arjen stressaavissa tilanteissa aistien ylikuormittuessa ja jatkuvan tarkkaavaisuuden ylläpidon uuvuttamana, kaipaamme tilannetta korjaavia kokemuksia. Elvyttävään ympäristöön hakeutuminen on eräs tapa palauttaa mielen tasapainoa. Elvyttävälle kokemukseksi on tunnusomaista (1) lumoutuminen, (2) jatkuvuus, (3) arkipäivästä irtautumisen tunne ja (4) yhteensopivuus⁶⁹.

Lumoutuminen on tarkkaavuuden tahatonta kiinnittymistä kiinnostavaan ja innostavaan kohteeseen. Jatkuvuus liittyy kokemukseen siitä, että ympäristö tarjoaa jotakin välitöntä kokemusta enemmän tutkittavaksi. Elvyttävän maiseman tai paikan tulisi luoda tunne, että se ympäröi ihmistä ja ulottuu riittävän kauas ajallisesti tai paikallisesti. Arkipäivästä irtautuminen tarkoittaa arkipäivän rutiineista poispääsemistä henkisesti tai fyysisesti. Kaikki arkinen unohtuu ja jää kauas taakse. Kokonaisuuden osien tulisi olla toisiinsa sopusointuisesti yhteydessä niin, että ympäristöstä muodostuu johdonmukainen eikä sekava vaikutelma. Yhteensopivuus määrittyy henkilön päämäärien ja ympäristön vaatimusten väliseksi tasapainoksi. Mitä enemmän kokemuksessa on kaikkia näitä puolia, sitä elvyttävämpi se on⁷⁰.

Kun sitten alamme elpyä vaikkapa rasittavan työpäivän jälkeen jossakin paikassa, mielessä pyörivät asiat alkavat unohtua ja ”pää alkaa selvetä”. Keskittymiskyky palautuu. Mieltä vaivaavien asioiden kohtaaminen helpottuu. Saatamme mietiskellä oman elämän päämääriä ja tarkoitusta.

Elpymisen ulottuu elpymisen kokemuksen lisäksi fysiologiselle tasolle, mikä näkyy esimerkiksi sydämen toiminnassa, ihon sähkönjohtokyvyssä ja pään lihasten jännittyneisyyden asteessa. Tätä kautta elvyttävät kokemukset voivat vaikuttaa ihmisten terveydentilaan. Klassisessa tutkimuksessa sappikivileikkauksesta toipuva potilasryhmä, jonka huoneesta oli luontonäkymä, toipui nopeammin ja tarvitsi vähemmän kipulääkkeitä kuin verrokkiryhmä, joka katseli vastapäisen talon seinää. Elpymiskokemukset myös edesauttavat keskittymiskykyä. Esimerkiksi eräessä tutkimuksessa huomattiin, että eräretkeltä palanneet selvisivät vertailuryhmää paremmin keskittymistä vaativasta oikolukutehtävästä.

Asukkaiden mielipaikat ovat usein juuri elvyttäviä kokemuksia tarjoavia paikkoja. Kun ihmisten mielipaikkoja on tutkittu ympäri maailmaa on havaittu, että niistä noin puolet ovat luonnonympäristöjä. Tutkijat arvelevatkin, että luonnonympäristöjä suositaan juuri siksi, että ihmiset vaistoavat niiden kyvyn elvyttää⁷¹. Suomalaiset eivät tässä suhteessa eroa merkitsevästi ts. ole sen luonnonläheisiä kuin ihmiset muissa kulttuureissa⁷². Toisaalta, luonnonläheisyys näyttää olevan suomalaisten tavallisimmin mainitsema elinympäristön hyvä puoli. Tällöin luonnonläheisyys yhdistyy mm. mahdollisuuteen ulkoilla⁷³. Luonnonläheisyyden erilaiset merkitykset asukkailla kaipaavat kuitenkin lisätutkimusta.

Luonnonympäristö näyttää olevan erityisen tyypillinen mielipaikka ihmisille, jotka kärsivät jostakin terveydellisestä ongelmasta⁷⁴. Usein mielipaikalle on tyypillistä, että siellä halutaan olla yksin, kaikessa rauhassa ja että siellä voidaan selkiyttää ajatuksia ja asettaa asioita mittasuhteisiin. Ihmiset, jolla on taipumusta negatiivisiin mielialoihin hakeutuvat mielipaikkaansa yksin erityisen usein⁷⁵. Mielipaikkaa käytetään tällöin psyykkisen itsesäätelyn välineenä. Samoin kuin saatamme käyttää sisäisiä psyykkisiä prosesseja tai muita ihmisiä tasapainottamaan mielenrauhaamme, myös fyysisestä ympäristöstä voi tulla itsesäätelyn väline. Paikka on erityisen sopiva itsesäätelyyn, jos se mahdollistaa nimeämisen, personalisoinnin, inhimillistämisen ja kontrollin tunteen⁷⁶.

Selkeitä ohjeita elvyttävien ympäristöjen suunnitteluun on mahdotonta antaa. Kuitenkin todennäköisiä, useimpien ihmisten elvyttävinä kokemien ympäristön piirteitä voi hahmotella. Elvyttävyystutkimus on osoittanut, että:

- luonnonympäristöillä on erityisen voimakas elvyttävä vaikutus
- tämä vaikutus syntyy hyvin nopeasti
- elvyttävät elementit eivät välttämättä ole dramaattisia
- paikassa olemisen lisäksi pelkkä näkymäkin sinne voi riittää elvyttävään vaikutukseen
- elvyttävä elämys voi syntyä tahdosta riippumatta
- elvyttävää vaikutusta ei välttämättä heti huomaa

Seuraavassa kuvataan esimerkinomaisesti, miten lumoutumisen, jatkuvuuden, arkipäivästä irtautumisen tunnetta ja kokemusta yhteensopivuudesta voi pyrkiä synnyttämään. Parasta olisi kuitenkin tutkia kussakin tilanteessa, mitkä

ratkaisut toimivat elvyttävästi, mitkä eivät (ks. minimenetelmä). Jos pienoistutkimuksen tekeminen on mahdotonta, suunnittelija voi ainakin miettiä, mitkä paikat ovat elvyttäneet häntä itseään ja mistä tekijöistä kokemus on koostunut.

■ LUMOUTUMINEN

Monenlaiset ympäristöt voivat saada aikaan lumoutumisen tunteen. Auringonlasku, järven pinnan väräily, pilvet, nuotion liekit, tähdet tai valon leikki puun oksistossa voivat vangita huomion. Tällöin paikka tai tapahtuma itsessään voi saada aikaan lumoutumisen tunteen. Jotkut aktiviteetit, vaikkapa kalastaminen tai puutarhanhoito voivat olla yhtä lailla vangitsevia. Toimintaa, johon uppoudutaan niin, että koko muu maailma tuntuu katoavan ja jopa oma itse toiminnan osana unohtuu, voidaan kutsua virtaavaksi toiminnaksi (flow). Lumoavaa voi olla itse havaintojen tekeminenkin ympäristöstä, erityisesti jos siihen sisältyy oivaltamisen iloa ja uusien asioiden löytämistä. Elvyttävälle lumoutumisen tunteelle on tyypillistä, että kokemus on 'hiljainen' tai 'hidas'. Tarkkaavuuden vangitseva kokemus ei aina johda lumoutumisen tunteeseen tai elpymiseen. Myös jännittävän jalkapallo-ottelun seuraaminen lumoaa, mutta toisella, 'meluisammalla' tavalla. Tarkkaavuus voi kiinnittyä myös uhkaaviin asioihin, kuten käärmeeseen maastossa.

Vesi lumoaa. Puron liplatus ja aaltojen vyöryminen tarjoavat moniaistisen, elvyttävän kokemuksen. Silta puron yli tarjoaa elvyttävän pysähdyspaikan. Vesielementin olemassaolo on tärkeää sekä lapsille että aikuisille, jotka mieltävät sen ylellisenä ja asuin ympäristön laatua lisäävänä tekijänä. Vesielementti on elvyttävimmillään ja turvallisimmillaan matalissa puroissa, joihin voidaan johtaa hulevesiä (= sateesta ja lumen sulamisesta peräisin olevaa valumavettä). Soliseva puro, joka täyttyy sadepäivänä saa harmaankin päivän tuntumaan juhralta. Hieno esimerkki purojen käytöstä ovat Kouvolan kävelykeskustan, Manskin kivetyt purot⁷⁷. Freiburgissa, Etelä-Saksassa, koko kaupunki muuttuu solisevien purojen verkostoksi keväisin, kun lumet sulavat Swartzwaldissa⁷⁸.

Pimeyskin voi tuntua elvyttävältä, kun silmät saavat levätä. Tähdet näkyvät ja lumoavat. Hälyvalolta rauhoitettuja alueita kaivataan kaupungissakin. Vastaavasti hiljaisuus elvyttää ja hiljaisten alueiden suojeleminen on tärkeää.

■ JATKUVUUS

Kun ihmiset sanovat menevänsä 'kokonaan toiseen maailmaan', he viittaavat paikkaan, joka tuntuu muodostavan oman maailmansa. Tämä paikka ei välttämättä ole suuri tai kaukana, mutta tavalla tai toisella se tarjoaa kokemuksen, että paikalla on ajallista tai paikallista ulottuvuutta. Tällaisessa paikassa mieli vaeltaa. Paikan eri elementit vahvistavat toisiaan, jolloin kokonaisuudesta syntyy jotakin enemmän kuin vain osiensa summa. Paikassa kävijästä tuntuu, että hän on jossakin erityisessä paikassa, jossa on omat lainalaisuutensa ja piirteensä. Hyvä kirja tarjoaa jatkuvuuden kokemuksen, sukelluksen toiseen maailmaan, josta on vaikea irrottautua kirjan loppuessa. Bonsai-puu ikkunalaudalla voi olla 'henkireikätila' samoin kuin verstashuone. Jokaisella perheenjäsenellä tulisi olla mahdollisuus ajoittain vetäytyä omiin maailmoihinsa.

Vanhat esineet ja rakennukset saavat aikaan ajallisen jatkuvuuden tunnetta. Viittaukset paikan omintakeiseen historiaan vahvistavat paikan henkeä (genius loci).

Pienikin paikka voi olla varsinainen 'elämystasku'. Japanilainen puutarha voi tuntua kokonaan omalta maailmaltaan. Puutarha on suunniteltu niin, että siellä liikkuja huomaa pienetkin yksityiskohdat. Jatkuvuuden tunnetta edistävät myös avoimeen tilaan aukeavat rajatut näkymät, kiertävät reitit ja tilan rajautuminen osa-alueiksi niin, että puutarhaa ei voi nähdä kokonaan mistään tarkastelukulmasta.

■ ARKIPÄIVÄSTÄ IRTAUTUMINEN

Arjen kiireistä, häiriöistä ja vaatimuksista irrottava paikka on elvyttävä. Paikka tarjoaa jollakin tasolla arjesta poikkeavia kokemuksia. Esimerkiksi omassa puutarhassa työskentely voi olla tervetullut vastapaino hektiselle työelämälle. Vaikka paikan vaihdos on tyypillisin esimerkki arjesta irrottavasta kokemuksesta, voi irtautuminen tapahtua myös käsitteellisemmällä tasolla. Pelkästään ikkunasta ulos katselu voi irrottaa hetkeksi arjesta ja tarjota mahdollisuuden rentoutua, vaikka vain hetkeksi. Mikä tahansa paikanvaihdos ei tunnu elvyttävältä. Joskus lomalta palaava tuntee tarvitsevansa toisen loman toipuakseen. Elvyttävä arkipäivästä irtautuminen mahdollistaa akkujen lataamisen.

Hiljaiset alueet ovat tärkeitä. Kokonaiset, laajat hiljaiset alueet toimivat tehokkaasti elvyttävinä paikkoina. Ns. melumuuritalot⁷⁹ voivat torjua melua tehokkaasti tiiviisti rakennetussa urbaanissa ympäristössä. Talon perusajatuksena on jakaa asunnon tilan melua sietäviin (varastotilat, saniteettitilat, käytävät) ja melulta rauhoitettuihin tiloihin (oleskelutilat ja makuuhuoneet). Vilkkaan liikenneväylän suojaksi rakennettu talorivistö synnyttää samalla tunteen sisäkorttelista omana maailmanaan.

Jopa yksittäinen ikkunanäkymä voi olla tärkeä. Ikkunasta näkyvä puu, joka muuttuu vuodenaikojen ja säiden vaihdellussa voi olla tärkeä elvyttävän kokemuksen lähde. Ikkunasta aukeavan vapaan tilan on osoitettu vähentävän ahtauden kokemuksia tiiviisti rakennetussa ympäristössä. Erityisen tärkeä ikkunanäkymä on ihmisille, joiden liikkuminen ulkona on rajoitettua.

Elvyttävä lähipuisto on parhaimmillaan, kun sen äänimaailman noudattaa luonnonläheistä linjaa. Linnunlaulu ja veden solina ovat kaikkein miellyttävimpinä koettuja ääniä. Niiden olemassaolo lisää rakennetunkin ympäristön miellyttävyyttä.

■ YHTEENSOPIVUUS

Viimeinen elvyttävälle kokemukselle tyypillinen piirre on paikan yhteensopi- vuus omien henkilökohtaisten ominaisuuksien kanssa. Kun ihmisen tavoitteet ja mieltymykset, ympäristön asettamat vaatimukset ja ympäristöstä saatava tieto ovat yhdensuuntaisia, syntyy tunne ympäristön sopimisesta itselle. Vaikka paikka tarjoaisi lumoutumisen, jatkuvuuden ja arjesta irtautumisen tunteen, se ei silti välttämättä toimi elvyttävästi, jos paikka ei tunnu sopivan itselle. Joku yksittäinen häiriötekijä, kuten melu voi turmella elpymiskokemuksen. Monil- le suomalaisille kesämökki on mitä elvyttävin paikka. Siellä puuhailu tarjoaa monille kokemuksen oman toiminnan ja ympäristön välisestä yhteensopivuus- desta. Tulen virittely, kalastus ja rakentelu tuottaa onnistumisen kokemuksia ja koetaan elvyttävänä. Myös paikan eri elementtien välinen yhteensopivuus on tärkeää. Rakennusmateriaalien ja suunnitteluratkaisujen sopivuus paikkaan koetaan elvyttävänä.

Mahdollisuus personalisoida tilaa, tehdä siitä oman näköi- nen, on tärkeää yhteensopivuuden tunteen aikaansaamiseksi. Ihmiset vaihtelevat siinä, missä määrin he haluavat jättää kädenjälkeään ympäristöön. Jollekin riittää taulujen ripusta- minen omaan huoneeseen, toinen haluaa rakentaa omannä- köisen talon ja kolmas toivoo voivansa vaikuttaa koko asuin- alueen ilmeeseen. Jonkinasteinen kädenjäljen jättäminen tulisi olla mahdollista kaikissa tiloissa, myös instituutioissa kuten sairaalan pitkäaikaisosastolla.

Tulostaminen

Laske kunkin kysymyksen vastausvaihtoehtojen alaindekseissä olevat pistemäärät yhteen. Sitä ennen käännä (K):lla merkittyjen kysymysten asteikot päinvastaisiksi. Summapistemäärä kertoo, missä määrin ko. paikassa koetaan olevan elvyttävyyden tunnusmerkkejä. Jos olet kerännyt lomakkeita monelta asukkaalta, voit laskea elvyttävyydspistemäärien keskiarvon ja mahdollisesti erikseen eri asukasryhmien pistemäärien keskiarvot.

5. Toiminnallisuus

Ympäristön toiminnallista laatua voi arvioida ympäristön kaikilla tasoilla, lähtien esinemaailmasta ja sisätiloista ulottuen kortteleiden, asuinalueiden ja kokonaisten yhdyskuntien arviointiin. Arvioinnissa on keskeistä se, että tuskin kukaan yksittäinen ihminen – suunnittelija sen paremmin kuin kukaan muukaan – voi asettua standardikokijaksi, jonka vaikutelmia toiminnallisesta sujuvuudesta voisi suoraan yleistää muihin käyttäjiin. Erityisen hyödyllistä on arvioida ympäristön toiminnallista sujuvuutta yhdessä ns. heikkojen ryhmien edustajien kanssa, kuten lasten, vanhusten, liikuntaesteisten, raskaita ostokasseja kantavien äitien jne. kanssa. Nämä ryhmät ovat ympäristön suurkuluttajina tai toiminnallisten erityisvaatimustensa vuoksi erityisen herkkiä ympäristön toiminnallisten ominaisuuksien kartoittajina. Ympäristön toiminnallinen sujuvuus paljastuu tavallisesti vasta eletyn arjen kautta. Tästä syystä olisi toivottavaa varautua hienosäätämään uuden ympäristön toiminnallisuutta valmistamisen jälkeen sitten, kun koettu arki on paljastanut toiminnalliset ongelmat.

Suomalaisten arvioidessa kotejaan he ovat käytännönläheisiä ja korostavat kodin toimivuutta. Tämä kertoo yhtäältä asumiskulttuuristamme, jossa tyyli-tylyllä ja estetisoinnilla ei ole kovin keskeistä merkitystä ja toisaalta siitä, että juuri kodin toimivuus säätelee, minkälaista elämää kodissa on mahdollista viettää. Tärkeä edellytys kodin toimivuudelle on riittävä tila. Asumisen ahtaus, joka on Suomessa EU-maiden pahinta, on Suomessa keskeinen tyytymättömyyttä aiheuttava tekijä ja syy muuttoon. Kodin ahtauden tunnetta vähentävät selkeä pohjaratkaisu sekä valoisuus. Suuret huoneet ja erityisesti keittiön ja kylpyhuoneen riittävä koko ovat monen asukkaan toivelistalla. Säilytys- ja varastotilojen puuttuminen tai pienuus hiertää arjen sujumista⁸¹.

Erilaiset ympäristöt tarjoavat vaihtelevasti mahdollisuuksia ihmisten toiminnalle – oli kyse sitten kodista, pihasta tai kokonaisesta elinympäristöstä. Ympäristön toimintamahdollisuuksien eli tarjoumien runsasta kirjoa voidaan pitää eräänä ihmisystävällisen ympäristön tunnusmerkkinä. Ekologisen havaintopsykologian kehittäjän, J.J. Gibsonin⁸² mukaan havaitsemme ympäristöä keskeisesti niiden toiminnallisten, sosiaalisten ja emotionaalisten mahdollisuuksien kautta, joita ympäristö juuri meidänlaisellemme toimijalle tarjoaa. Esineet tarjoutuvat tartuttaviksi, väännettäviksi, nostettaviksi, pinnat juostaviksi, kiivettäviksi, liu'uttaviksi jne. Esimerkiksi lapsi huomaa juuri sellaiset mahdollisuudet, jotka sopivat hänen fyysisiin mittasuhteisiinsa tai kykyihinsä tai jotka sopivasti

haastavat häntä kehittämään valmiuksiaan. Toisenlaisilla fyysisillä ja psyykkisillä valmiuksilla ja erilaisilla intresseillä varustettu aikuinen puolestaan havaitsee ympäristön aivan erilaisten 'tarjoumasilmälasiensa' läpi. Eri ajankohtina ympäristön tarjoumat näyttävät erilaisina: senhetkiset tavoitteet vaikuttavat siihen, mitkä mahdollisuudet tarjoumien periaatteessa äärettömästä kentästä kulloinkin havaitaan. Fyysisten toimintamahdollisuuksien lisäksi kiinnostavaa on myös, miten ympäristö tukee sosiaalisia kohtaamisia tai psyykkistä hyvinvointia.

Ympäristön tarjoumien voi puolestaan ajatella muodostavan kokonaisuuksia, joita voi kutsua Roger Barkerin⁸³ tapaan käyttäytymiskehyksiksi (behavior settings). Käyttäytymiskehyksillä tarkoitetaan eräänlaisia tilaan kytkeytyviä kaavoja niissä tapahtuvasta soveliaasta toiminnasta. Käyttäytymiskehykset viestivät ja ylläpitävät niitä sosiaalisia ja kulttuurisia normeja ja käytäntöjä, joita sisältyy kuhunkin tilaan. Käyttäytymiskehykset eivät ole muuttumattomia rakenteita, vaan ne vaihtelevat tilannekohtaisesti. Esimerkiksi asuinalueella oleva nurmialue voi muuttua tiettyinä iltana jalkapallopelin kehikseksi, seuraavana iltana taas piknikympäristöksi.

Tanskalainen arkkitehti Jan Gehl⁸⁴ jaottelee ulkotiloissa tapahtuvan toiminnan kolmeen luokkaan: välttämättömiksi, valinnaisiksi ja sosiaalisiksi toiminnoksi. Välttämättömät toiminnot, esimerkiksi työmatkat ja kaupassa tai postilaatikolla käynti toteutuvat ympäristön laadusta riippumatta. Huonolaatuisessa ympäristössä niistä pyritään kuitenkin suoriutumaan viivyttämättä. Valinnaisten ja sosiaalisten toimintojen määrä sen sijaan lisääntyy hyvälaatuisessa ympäristössä. Laadukas ympäristö houkuttelee aktiviteetteihin, jotka eivät ole välttämättömiä, kuten istuskelemaan, nauttimaan auringosta tai pysähtymään juttelemaan naapurin kanssa. On esimerkiksi huomattu, että hyvässä ympäristössä vanhuksat käyttävät 'tarpeettoman' pitkän aikaa moniin ulkona tapahtuviin toimiin, kuten kukkien hoitoon. Hyvässä ympäristössä välttämättömistä toiminnoista voi tulla valinnaisia ja sosiaalisia.

Hyvä ympäristö on siis rikas tarjoumiltaan. Sosiaaliset toiminnot viriävät välttämättömien ja valinnaisten toimintojen sivutuotteena, koska kaikkialla, missä ihmiset liikkuvat, toimivat ja viettävät aikaa, syntyy väistämättä myös sosiaalisen vuorovaikutuksen erilaisia muotoja. Sellaisten paikkojen

– käyttäytymiskehysten – runsaus, joissa ihmiset toimivat omasta halustaan ja joissa he kohtaavat toisiaan, vahvistavat ympäristön koettua laatua.

Eräs elinympäristön toiminnallisen laadun kriteeri voi olla myös se, missä määrin ympäristössä on ns. polymorfista tai monomorfista tilaa⁸⁵. Monomorfisen tilan käyttö on tiukasti säädelty ja käyttöä dominoi usein yksi käyttö, joka samalla sulkee pois muut mahdolliset käytöt. Esimerkiksi puutarhat ja nurmikot, jotka ovat liian 'hienoja' tai 'arvokkaita' lasten leikkeihin ovat monomorfisia tiloja. Polymorfiset tilat puolestaan sallivat monenlaisia, vaihtoehtoisia käyttöjä dominoivan käytön rinnalla. Esimerkiksi koulujen pihat tai lähiliikuntapaikat, jotka toimivat välillä piknikympäristöinä, välillä pelikenttinä ja joista meluisaakaan lapsia ei häädetä pois, ovat polymorfisia tiloja. Monipuolisten tarjoumien ja käyttäytymiskehysten syntyminen on luonnollisesti todennäköisempää juuri tämäntyyppisissä tiloissa.

Ympäristön toiminnallisen laadun arvioiminen voi olla osallistuvan suunnittelun työkalu. Osallistuva suunnittelu perustuu tällöin siihen, että on ehkä mielekkäämpää kysyä ympäristön käyttäjiltä heille mieluisten tai heidän toivomien toimintojen laadusta pikemmin kuin pyytää heitä hahmottelemaan niitä rakenteellisia ratkaisuja, joita ko. toiminnat vaativat⁸⁶. Osallisten määrittellessä toiminnallisia toiveita jää suunnittelijan tehtäväksi etsiä niille fyysistä muotoa ja miettiä eri toimintojen keskinäistä organisointia.

Elinympäristön toiminnalliseen laatuun vaikuttavat omalta osaltaan myös alueen palvelut. Palvelujen määrä, laatu ja saavutettavuus vaikuttavat keskeisesti arjen sujuvuuteen⁸⁷. Hyvät palvelut eivät ilmeisesti takaa asuinaluekiintymystä tai -viihtyvyyttä, mutta niiden riittävä taso on viihtymiselle välttämätöntä. Esimerkiksi Helsingissä⁸⁸ palvelut nousivat tärkeimmäksi asuinalueita koskevaksi toivomukseksi ja Lahden seudulla⁸⁹ yleisimmin mainituksi asuinympäristön puutteeksi. Vastauksia tulkittiin molemmissa tutkimuksissa reaktionala palvelujen vähenemiseen ja yksipuolistumiseen.

Eri palvelut eroavat siinä, miten tärkeänä niiden läheistä sijaintia pidetään. Esimerkiksi lapsiperheille ala-asteen koulun läheisyys on usein tärkeä asuinalueen valintaperuste⁹⁰. Valitettavasti palvelutarjonta keskittyy nykyään yhä suurempiin yksiköihin, eikä asuinalueilta enää löydy monipuolisia palveluita, esimerkiksi elokuvateatteria tai postia. Tällöin asukkaat ovat pakotettuja hakemaan

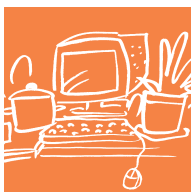
palveluja yhä kauempaa – ainakin jos palvelut eivät ole liikkuvia. Väestön ikään-
tyessä yhdyskuntien palvelujen saatavuudesta tulee yhä vaikeampi ongelma.

Elinympäristön toiminnallista monipuolisuutta edesauttaa, jos kaupunkira-
kenne on pikemmin sekoittunut kuin eriytynyt. Funktionalistinen kaupunki-
suunnittelu on tuottanut kaupunkeja, joissa eri toiminnot on eriytetty omiksi
saarekkeikseen. Monipuolisessa elinympäristössä asuminen, virkistys, palve-
lut ja työpaikat nivoutuvat yhteen, jolloin alueen monipuolisilla palveluilla on
paremmat elinmahdollisuudet kuin yksipuolisilla asuinalueilla. Elinympäristön
toiminnalliseen sujuvuuteen vaikuttaa olennaisesti myös liikkumisen helppous.
Monien ihmisten toiminnallinen ympäristö ulottuu laajalle oman asuinalueen
ulkopuolelle. Tähän teemaan palataan kirjan viimeisessä luvussa.

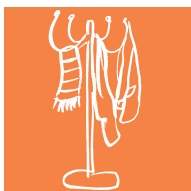
■ ASUNTOJEN TOIMIVUUS

Kaikkien käyttäjien huomioiminen asuntojen sisätiloja ja
ulkotiloja suunniteltaessa tarkoittaa myös ns. hiljaisten
käyttäjien toiveiden kuuntelemista. Hiljaisilla äänillä tarkoite-
taan tavallisesti lapsia, kotiäitejä, työttömiä tai ikääntyneitä⁹¹.
Hiljaisiin asukkaisiin voi kuitenkin kuulua myös monia muita
ryhmiä. Nykyisiä asuntoja ja asuinalueita on esimerkiksi kriti-
soitu siitä, että ne eivät tarjoa mitään miehille, miehille ei ole
omia 'henkireikätiloja'⁹². Heille ei jää kotona muuta mahdol-
lisuutta kuin maata sohvalla ja katsoa televisiota. Haasteena
tuleville asuinympäristöille on huomioida myös miehet. Kuu-
luvatko nykyiesten asuntojen toivelistalle atk-nurkkaukset,
punttisalit vai hyvin varustetut keittiöt?

Etätyö ja yksityistynyt vapaa-ajanvietto lisäävät tarvetta kodin
sisäisiin työhuoneisiin ja harrastustiloihin. Kodin keskeinen
rooli vapaa-ajan viettopaikkana on myös edelleen vahvistu-
nut. Jokainen perheenjäsen ehkä haluaa syventyä kotona
omiin töihinsä ja harrastuksiinsa. Suomalaisten kotien mitoi-
tus ei aina mahdollista kotien monipuolista käyttöä.

Missä viiptyvät kunnolliset eteisten säilytystilat? Suomalaisilla on neljään vuodenaikaan sopivia ulkoiluvarusteita, joiden säilyttäminen vaatii paljon tilaa. Esimerkiksi kenkien säilytys on monessa perheessä suuri ongelma.

Huoneiden liian pieni koko hiertää ainakin kerrostaloasuntojen toimivuutta. Huoneet, joita on mahdollista kalustaa vain yhdellä tavalla tai makuuhuone, johon sänky vain hädintuskin mahtuu, ovat eittämättä liian ahtaita. Erityisen usein liian pieninä pidetään keittiöitä ja kylpyhuoneita. Näitä tiloja tulisi asukkaiden mielestä suhteuttaa nykyistä paremmin asunnon muuhun kokoon. Perheasunnon kylpyhuoneen tulee olla suurempi kuin yksiön kylpyhuoneen. Asukkaat arvostavat korkeita huoneita – myös kylpyhuoneessa⁹³. Voisiko sellaisia olla myös uusissa taloissa?

■ ELINYMPÄRISTÖN TOIMINNALLISUUS

Ihmisympäristön tarjoamat avautuvat käyttäjille mutkattomasti. Ovesta huomaa, miten se avautuu, lenkipolku kutsuu virkistymään ja penkki suorastaan houkuttelee viivähtämään. Paradoksaalisesti tyhjä tila voi olla täynnä tarjoumia. Kumpuilevan nurmialueen tarjoamat ovat loputtomia.

Missä määrin paikkojen fyysisistä ominaisuuksista on luettavissa paikkojen sallittuun käyttöön liittyviä koodeja, joko hienovaraisesti tai suoraan? Minkälaisin merkein tai vihjein ympäristö määrittelee kenen ja minkälaiseen käyttöön tilat on tarkoitettu, keitä käyttäjiä tila tuntuu sulkevan pois, miten monipuoliseen käyttöön tilat sopivat jne? Näitä kysymyksiä tulisi pohtia suunnittelussa ja testata käytännössä, miten eri käyttäjäryhmät tulkitsevat tämäntyyppisiä viestejä fyysisessä ympäristössä. Saako pyykkiliniessä vetää leukoja, onko

etupihan nurmikko vain julkisivun jatke vai onko sillä todellista käyttöä jne.?

Asuinalueen toiminnallinen hienosäätö rakentamisvaiheen jälkeen voi merkitä esimerkiksi sitä, että pihat viimeistellään vasta vuoden asumisen jälkeen. Tällöin on mahdollista nähdä, mihin polut hakeutuvat, missä kaivattaisiin oleskeluun sopivia ulkokalusteita tai mitkä toiminnot ovat törmäyskurssilla.

Ympäristössä toimimalla ihmiset luovat oman henkilökohtaisen suhteen ympäristöön ja kiintyvät siihen⁹⁴. Antamalla asukkaille mahdollisuuden toimia oman elinympäristön hyväksi, vahvistetaan samalla heidän kiinnittymistään ympäristöön. Kaikentasoinen toiminta on hyväksi, esimerkiksi ympäristön tarjoumien runsaan käytön tukeminen, ympäristöstä huolehtimisen mahdollistaminen ja suunnitteluun osallistumisen rohkaiseminen. Esimerkiksi Helsingin Kallion Karhu- puiston kukkien istutuksen ja hoidon siirtäminen alueen ikääntyneiden omaksi vastuualueeksi on hyödyttänyt sekä asukkaita että kaupunkia. Asukkaat kokevat puiston nykyään enemmän omaksi, puisto koetaan turvallisemmaksi ja se on pysynyt entistä paremmassa kunnossa. Puisto oli jopa Suomen ehdokas Euroopan rikksentorjuntapalkintokilpailussa⁹⁵.

Minimenetelmä: asunnon tai työtilan toimivuus

Pohjapiirrostehtävä

Hanki asuntosi tai työpaikkasi pohjapiirros. Kopioi se niin, että jätät runsaasti tilaa paperille pohjapiirroksen ympärille. Merkitse pohjapiirrokseen:

→ miinus-merkillä paikat, joiden toimivuudessa on puutteita

→ plus-merkillä paikat, jotka ovat toiminnallisesti onnistuneita

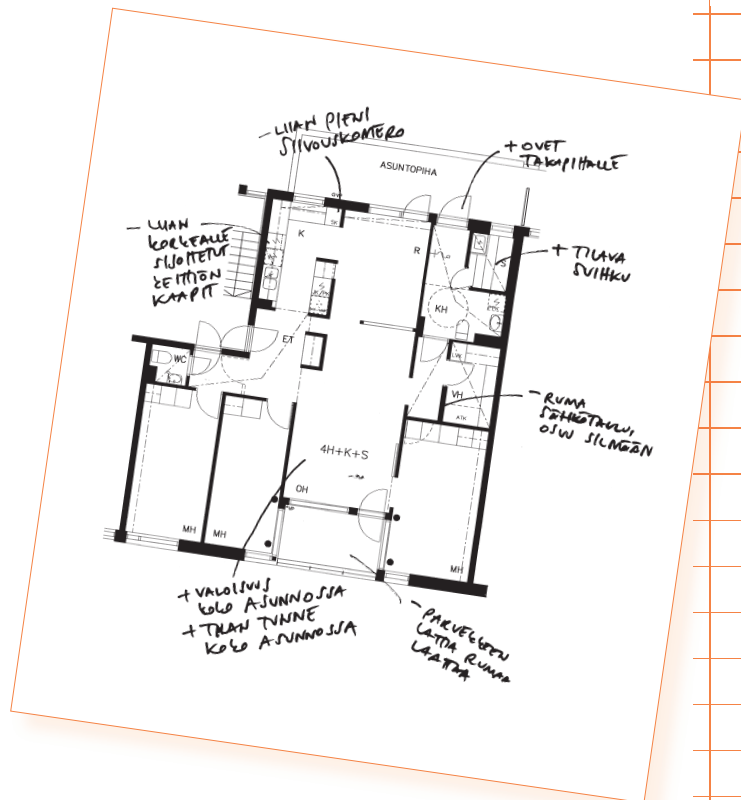
Merkitse nuolin kommentoimasi paikat ja vedä nuoli tyhjään kohtaan paperille ja kirjoita, mikä paikka on kyseessä ja miksi se on toiminnallisesti onnistunut tai epäonnistunut. Voit käyttää eriväristä kynää positiivisten ja negatiivisten asioiden kommentointiin. Jos haluat, voit laajentaa tehtävää esimerkiksi miettimällä, mitkä tilat koet ylipäätään positiivisina tai negatiivisina ja mistä syystä.

Tulostaminen

Tuloksena on ns. selitetty suunnitelma⁶. Voit tulostaa eri perheenjäsenten tai työntekijöiden selitetyt suunnitelmat joko erikseen tai samaan pohjapiirrokseen liitettynä. Vertaile plus- ja miinus-merkkien sijaintia ja kasautumista tiettyihin kohtiin. Jos haluat tutkia esim. samassa kerrostalossa olevien erilaisten asuntotyyppien toimivuutta, hanki kaikkien erilaisten asuntojen pohjapiirrokset ja pyydä asukkaita kommentoimaan niitä.

Tulosten käyttö

Asuntojen ja työpaikkojen toiminnallisuuden arviointi on erityisen hyödyllistä, jos tilat ovat melko uusia ja niihin voi tehdä parannuksia. Arviointi on myös erityäin hyödyllistä tehdä ennen remonttia. Remontin onnistuneisuutta voi arvioida toteuttamalla pohjapiirrostehtävä ennen ja jälkeen remonttia. Selitetyt suunnitelmat on hyvä toimittaa asunnon tai työtilan suunnitelleelle arkkitehdille ja rakennusliikkeelle. Tällöin olet hankkinut hänelle arvokasta palautetietoa tilan käyttöönoton jälkeisestä toimivuudesta (POE vrt. s 13).

Asukkaan arvioima asunto:
 As Oy Helsingin Sini,
 suunnittelu Arkkitehtuuritoimisto
 Mutanen-Salminen-Vaarna Oy.

6. Eri asukasryhmien ympäristölliset toiveet ja pyrkimykset

Fyysinen ympäristö sopii vaihtelevasti yhteen eri yksilöiden ainutlaatuisten toiveiden ja pyrkimysten kanssa. Ihanteellisessa tapauksessa fyysinen ympäristö tarjoaa yhtä monia erilaisia ratkaisuja kuin on ihmisten toiveita ja mieltymyksiä. Eri yksilöiden ja ihmisryhmien ympäristöllisten toiveiden vaihteluun vaikuttavat mm. erilaiset elämäntavat ja arvot. Nykyinen asunotosuunnittelu tarjoaa vain niukasti vaihtoehtoja erilaisten toiveiden täyttämiseen. Uudet asunnot ovat hyvin samanlaisia eri puolilla Suomea ja erilaisissa ympäristöissä.

Eri asukasryhmien toiveet ja pyrkimykset vaihtelevat myös eri ikäkausina. Esimerkiksi elinympäristö, joka on leikki-ikäisen tai ala-asteikäisen lapsen kannalta ihanteellinen, voi tuntua nuoresta tylsältä. Yhteensopivuus yksilön ja ympäristön välillä tulee myös kriittisesti arvioiduksi silloin, kun yksilön fyysiset, psyykkiset tai sosiaaliset valmiudet eivät vastaa keskivertoasukkaan valmiuksia⁹⁷. Tutkimuksia toimintakyvyltään vaihtelevien asukkaiden tarpeista on melko runsaasti, eikä tätä kirjallisuutta käsitellä tässä kirjassa⁹⁸. Sen sijaan systemaattista tutkimusta eri ikäisten ihmisten elinympäristöön liittyvistä tarpeista tai toiveista on niukemmin. Wiikin (2003) tutkimus eri väestöryhmien elinympäristöön kohdistuvista tarpeista paikkaa tätä aukkoa tutkimuksessa⁹⁹. Olemassa olevat tutkimukset painottuvat ikähaitarin molempiin ääripäihin. Lasten ja ikääntyneiden¹⁰⁰ suhdetta ympäristöön ja heidän kannaltaan hyvän ympäristön ominaisuuksia on kartoitettu melko runsaasti sekä Suomessa että muualla maailmassa. Näiden ikäryhmien vilkkaalle tutkimiselle onkin vahva perustelu, sillä juuri ko. ikäryhmät ovat asuinalueitoutuneempia ja -riippuvaisempia kuin muut ikäryhmät. Toisaalta tutkimus on jo osoittanut, että ne ympäristön ominaisuudet, jotka lisäävät ympäristön lapsi- tai vanhusystävällisyyttä, vahvistavat samalla myös muiden ikäryhmien viihtymistä ja hyvinvointia. Ympäristön lapsiystävällisyys on myös hyvin keskeinen kriteeri, kun perheet valitsevat asuinympäristöään.

Kirjan ensimmäisessä luvussa asukkaiden kokeman elinympäristön laatu määriteltiin yhtäältä yksilöllisesti määräytyvinä elinympäristön laatutekijöinä ja toisaalta näiden laatutekijöiden saavutettavuutena. Seuraavassa sovellan tätä määritelmää ensin lapsiystävällisen ympäristön määrittelyssä ja toiseksi muihin asukasryhmiin sovellettuna. Tarkastelu painottuu ulkoympäristöihin.

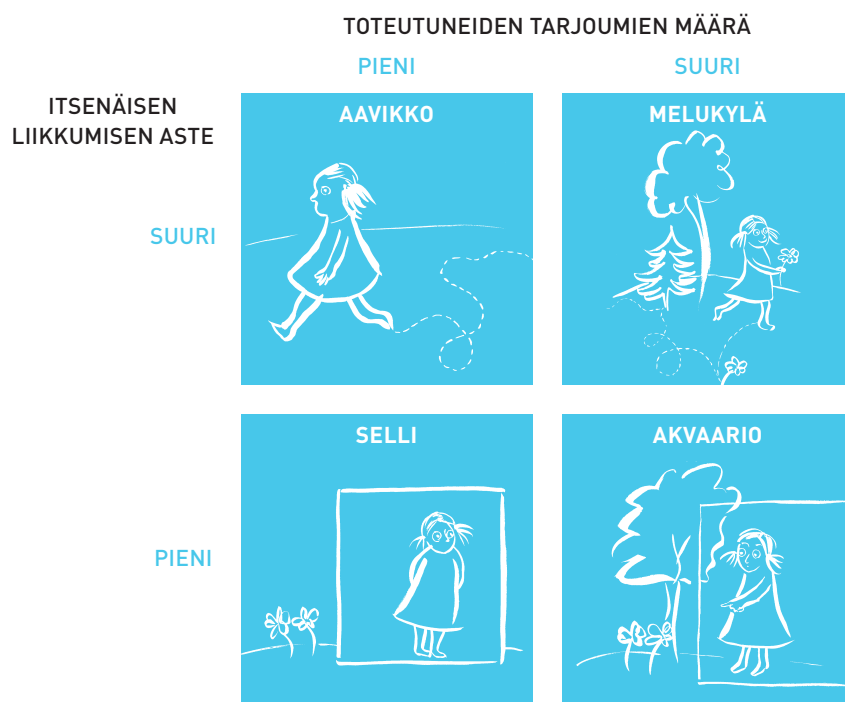
■ LAPSIYSTÄVÄLLISEN YMPÄRISTÖN OMINAISUUKSIA

Lapsiystävällisen ympäristön ehkä kaksi keskeisintä tekijää ovat lasten liikkumisvapaudet omassa lähiympäristössään sekä ympäristön monipuolisuus¹⁰¹. Nämä tekijät nousevat esiin myös silloin, kun lapset itse määrittelevät ympäristön keskeisiä positiivisia ominaisuuksia¹⁰². Näistä kahdesta tekijästä liikkumismahdollisuudet ovat avainasemassa, koska ilman liikkumisen mahdollisuuksia havaintojen tekeminen ympäristöstä ja ympäristön mahdollisuuksien löytäminen on mahdotonta.

Lasten itsenäisen liikkumisen mahdollisuuksien kaventuminen on asia, joka on tällä hetkellä muuttumassa eniten lapsen suhteessa ympäristöön. Sekä Suomessa mutta etenkin Keski- ja Etelä-Euroopassa, USA:ssa ja Australiassa lasten itsenäisen liikkumisen mahdollisuudet ovat kaventuneet huolestuttavasti viimeisten vuosikymmenien aikana. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa lasten liikkumisen vapaudet ovat edelleen selvästi suuremmat kuin muualla Euroopassa¹⁰³, esimerkiksi Italiassa, jossa lasten kulkeminen kävellen kouluun on lähestulkoon mahdotonta¹⁰⁴. Ilmiöllä on runsaasti eritasoisia vaikutuksia. Liikkumisvapauksien yhteydestä lasten fyysiseen kuntoon ja motoriseen, sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen on jo runsaasti tutkimustietoa¹⁰⁵. Vaikutukset ulottuvat myös yhteiskunnalliselle tasolle: vanhempien vapaa-aika kuluu yhä enemmän lasten kuljettamisessa ja liikenne lisääntyy¹⁰⁶.

Liikkumisvapaudet ja ympäristön monipuolisuus liittyvät toisiinsa. Mitä enemmän lapsi liikkuu lähiympäristössään, sitä monipuolisempana ympäristö näyttäytyy, mikä taas motivoi liikkumaan lisää. Tätä lapsiystävällisyydeltään ihanteellista ympäristötyyppiä voidaan kutsua kuvan 5 tapaan Melukyläksi¹⁰⁷. Toisessa ääripäässä, Sellissä, vähäiset liikkumisvapaudet estävät lasta näkemästä ulkoympäristön houkuttelevia mahdollisuuksia l. tarjoumia eikä motivaatiota ulkona liikkumisen ole paljoakaan. Melukylä voi olla mikä tahansa ympäristö – yhtä hyvin kaupunki kuin maaseutu – joka ei sulje lapsia arkisen elämän ulkopuolelle. Esimerkki selli-tyyppisestä ympäristöstä voi olla esimerkiksi suurkaupunki, jossa lasten ulkona liikkuminen on hyvin rajoitettua. Tällöin lapset eivät tule koskaan tietoiseksi ympäristön mahdollisuuksista, vaikka niitä olisi runsaastikin.

Melukylän ja Sellin lisäksi on vielä kaksi muuta mahdollisuutta liikkumisvapauksien ja ympäristön monipuolisuuden yhteisvaihtelulle. Aavikko mahdollistaa melko suuret liikkumisen vapaudet, mutta ympäristö osoittautuu tyhjäksi. Esimerkiksi ns. nukkumalähiö voi olla tätä tyyppiä. Akvaario viittaa ympäristöön, jossa lapset eivät voi liikkua vapaasti, mutta joka kuitenkin tarjoaa runsaasti houkuttelevia mahdollisuuksia. Lapset voivat tulla tietoisiksi näistä mahdollisuuksista esim. toisen käden tiedon kautta, median kautta tai vaikkapa katselemalla ympäristöä auton turvaistuimesta käsin. Omaehtoinen tutustumismahdollisuus ympäristöön kuitenkin puuttuu. Juuri tämä ympäristötyyppi on todennäköisesti yleistymässä nyky maailmassa. Esimerkiksi monet Keski- ja Etelä-Euroopan vanhat kaupungit voivat olla potentiaalisesti hyvin kiehtovia lasten ympäristöinä, mutta ympäristön mahdollisuudet jäävät suureksi osaksi käyttämättä liikkumisrajoitusten takia.

Kuva 5

Ympäristön lapsiystävällisyyden arviointimalli (Kyttä, 2003).

Lapsiystävällinen ympäristö koostuu elinpiireistä, jotka tarjoavat rikkaita toimintamahdollisuuksia l. tarjoumia. Elinpiirien pitäisi olla riittävän turvallisia ja hallittavia, jotta mahdollisimman vapaa liikkuminen olisi mahdollista. Tutuus ja turvallisuus ei kuitenkaan yksin riitä, vaan ympäristön tulisi olla myös kiehtova ja salaperäinen. Parhaiten tämä toive toteutuu luonnonläheisessä ympäristössä, joka on mittakaavaltaan inhimillinen ja joka sallii ainakin jonkintasoisen ympäristön muokkaamisen. Pysyvien kaveriryhmien ja turvallisten aikuisten saatavuus luo sosiaaliset edellytykset hyvälle ja kehittyvälle leikille. Varsinkin pienten lasten ympäristösuhteen rakentumiselle on tärkeää ympäristön pysyvyys. Sen vuoksi olisi toivottavaa, että asuntoa vaihdettaessa perheiden ei tarvitsisi vaihtaa koko asuinalueita. Tämä tavoite voi toteutua parhaiten asuinalueilla, joiden asuntokanta on riittävän monipuolinen.

Nuoriin sovellettuna ympäristön lapsiystävällisyyden arviointimalli muuttuu siten, että toiminnallisten mahdollisuuksien lisäksi mahdollisuudet sosiaaliseen vuorovaikutukseen muodostuvat keskeisiksi¹⁰⁸. Ulkoympäristön tutkimisen sijaan kiinnostus suuntautuu nuorten omiin kohtaustiloihin sekä omaan tilaan kotona ja kavereiden kotona. Tässä vaiheessa on luonnollista, että nuoren liikkumisreviiri laajenee selvästi, myös oman asuinalueen ulkopuolelle. Tätä laajenemista puolestaan tukee hyvin toimiva julkisen liikenteen verkosto. Lapsen reviirin tulisi laajentua vähitellen, asteittain ja ympäristökompetenssin kehittymiseen kytkeytyen. Ympäristökompetenssin kehittymiseen liittyy ympäristön riskien ja vaarojen arvioimiskyvyn vahvistuminen. Liian suojattua elämää viettäneellä lapsella tai nuorella tämä kyky ei voi kehittyä.

Vastaavasti kuin konkreettiset liikkumismahdollisuudet ja -reviirit laajentuvat asteittain, tulisi myös nuoren oman elintilan laajeneminen ja itsenäistyminen lapsuudenkodista tapahtua asteittain. Tästä syystä olisi hyvä, jos asuinalueella olisi edullisia pientaloita juuri kotoa irtautumassa olevia nuoria varten.

Nuoret pitävät hengailupaikoista, joista voi seurailta tapahtumia, vaikka ei itse haluaisikaan osallistua niihin¹⁰⁹. Esimerkiksi Helsingin Meilahden Valpuripuistosta löytyy kaikkina vuodenaikoina kaikenikäisiä alueen asukkaita. Luonnonläheinen, kumpuileva puistoympäristö, jota ei ole 'korvamerkitty' millekään yksittäiselle käyttäjäryhmälle tai vain tiettyyn toimintaan, edistää eri käyttäjäryhmien kohtaamista. Nuoret istuskelevat kalliolla ja seurailevat muiden tekemisiä ja joskus osallistuvat itsekin.

Eräs tärkeä lasten liikkumisvapauksia ja turvallisuutta edesauttava tekijä on ns. jaetun vastuuntunteen kulttuuri. Se tarkoittaa sitä, että vanhemmat voivat luottaa siihen, että muutkin aikuiset kuin he itse seurailevat lasten toimintaa ja puuttuvat siihen silloin, kun se näyttää vaaralliselta¹¹⁰. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että 'toistenkin lapsia saa kieltää'.

Luonnonympäristö sisältää loputtomasti tarjoumia lapsille. Luonnonelementit eivät ole nopeasti 'läpileikitty', vaan ne tarjoavat yhä uusia mahdollisuuksia. Monipuoliseen ympäristöön tottuneiden lasten on osoitettu olevan kekseliäämpiä kuin muiden lasten¹¹¹. He eivät tyydy vain ennalta ohjelmoituihin toimintoihin ympäristössä, vaan keksivät loputtomasti uutta tekemistä.

Parhaimmillaan koko elinympäristö antautuu lasten leikeille. Pihat, kevyen liikenteen väylät, lähipuistot, kaupat ja metsiköt muodostavat verkoston, jossa voi liikkua turvallisesti yhä laajentuvalla alueella. Vaikka päiväkotien ja koulujen pihat ja leikkipuistot ovat keskeisiä lapsen ympäristösuhteen kehittämisen areenoita, ympäristön lapsiystävällisyyttä ei voi turvata yksin niillä. Hyvä ja turvallinen kevyen liikenteen verkosto tukee koko elinympäristön käyttöä leikkiin ja liikkumiseen.

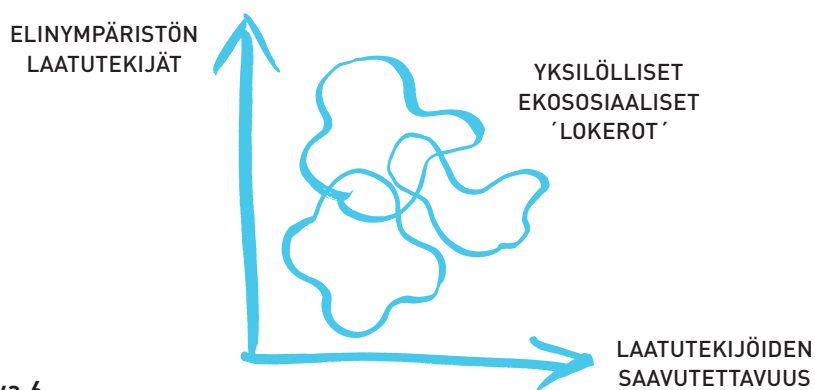
■ IHMISYSTÄVÄLLISEN YMPÄRISTÖN OMINAISUUKSIA

Lapsiystävällisen ympäristön arviointimallin periaatetta voi soveltaa myös muihin ikäryhmiin. Ympäristön ihmisystävällisyyden kriteereiksi tulevat silloin kutakin ihmistä tai ihmisryhmää puhuttelevat ympäristön tarjoumat tai yleisemmin laatutekijät sekä niiden saavutettavuus. (Ks. kuva 6). Mallin kantavana ajatuksena on, että ihmisten kokemukset ja toiveet pyritään kiinnittämään fyysiseen ympäristöön. Suunnittelun kannalta ei riitä, että tiedämme asukkaiden pitävän aluetta luonnonläheisenä. On tärkeää tietää myös, missä luonnonläheisyys toteutuu.

Ihmisyystävällisen ympäristön arviointimallin kautta on mahdollista kartoittaa monentasoisia, kiinnostavia kysymyksiä. Minkälaiset fyysisen ympäristön piirteet puhuttelevat erilaisia ihmisiä? Miten elinympäristön laatu määrittyy erilaisille käyttäjille ja miten ko. laatutekijät paikallistuvat ja miten niitä on mahdollista saavuttaa? Pääsevätkö asukkaat heille tärkeiden ympäristön laatutekijöiden äärelle julkisin kulkuneuvoin tai kävellen? Onko liikkuminen vapaaehtoista vai pakon sanelemaa? Kuinka usein he käyttävät ympäristön tarjoumia? Estääkö ympäristö tavalla tai toisella joidenkin käyttäjäryhmien laatutekijöiden saavutettavuutta?

Laatutekijöiden saavuttamiseen liittyvät ongelmat voivat olla hyvin monen-tyyppisiä ja -tasoisia. Ne voivat liittyä liikkumisrajoituksiin tai -vaikeuksiin. Ympäristön esteettömyydellä tarkoitetaankin tavallisesti juuri liikkumisen esteettömyyttä niiden käyttäjäryhmien kannalta, joiden liikkuminen ja toimiminen ympäristössä on tavallista hankalampaa. Myös muuntyyppisiä ongelmia voi liittyä laatutekijöiden saavutettavuuteen. Ongelmat voivat olla käytännöllisiä, esimerkiksi ajan tai rahan puutteeseen liittyviä. Esimerkiksi kiireinen perheenäiti kamppailee ajan puutteen kanssa ja pienellä eläkkeellä sinnittelevä ikääntynyt asukas ei pääse haluamiinsa paikkoihin rahan puutteen takia. Saavutettavuuteen liittyvät ongelmat voivat olla myös psykologisia, sosiaalisia tai kulttuurisia. Jotkut paikat tai toiminnot voivat tuntua esimerkiksi naisista epäsovelialta tai pelottavilta tai tietyt käyttäjäryhmät tunnutaan suljettavan joidenkin tilojen ulkopuolelle.

Ympäristön esteettömyyden arviointi voi siten laajentua tarkoittamaan monentyyppisiä ympäristön laatutekijöiden saavutettavuuteen liittyviä ongelmia. Esteettömässä ympäristössä erilaiset asukasryhmät voivat mahdollisimman hyvin hyödyntää heille tärkeitä ympäristön tarjoumia.

Kuva 6

Ihmisystävällisen ympäristön arviointikehikko.

Elinympäristön yksilöllisten laatutekijöiden sisältö voi liittyä tässä kirjassa käsiteltyihin teemoihin. Henkilökohtaiset toiveet yhteisöllisyyden asteesta, esteettiset mieltymykset, kokemukset turvallisuudesta ja elpymisen tai toiminnan mahdollisuuksista voivat muodostaa keskeisen osan yksilöllisesti tärkeiksi koetuista ympäristön piirteistä. Yhtä hyvin laatutekijät voivat kuitenkin liittyä myös muihin teemoihin. Monilla laatutekijöillä, mutta ei kaikilla, on tiivis yhteydet fyysiseen ympäristöön.

Yleistä mallia ympäristön ihmisystävällisyydestä voidaan virittää kullekin käyttäjälle ja käyttäjäryhmälle. Jokaiselle ympäristön käyttäjälle muodostuu kussakin elämäntilanteessa oma, erityinen, elävä 'ekososiaalinen lokero', jossa hän elää. Ekososiaalinen lokero käsittää senhetkisen arjen keskeisten ja henkilökohtaisesti merkityksellisten paikkojen muodostaman verkoston, joka on jokaisella asukkaalla erilainen ja vaihtelevan laajuinen. Oma ekososiaalinen lokero ja tyytyväisyys siihen ilmentää yksilön ja ympäristön yhteensopivuuden astetta (vrt. s. 10). Tuleva tutkimus ehkä paljastaa tarkemmin, minkälaisissa erilaisissa ekososiaalisissa lokeroissa ihmiset voivat elää

samallaakin asuinalueella ja mikä yhteys näillä lokeroilla on ihmisten kokemaan hyvinvointiin¹¹².

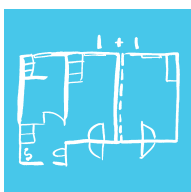
Periaatteessa yhteensopivuutta voi kokea hyvinkin monenlaisissa ekososiaalisissa lokeroissa, yhtä hyvin suppeammassa kuin laajemmassa. Olennaista on käyttäjien mahdollisuus jollakin tavalla aktiivisesti kontrolloida ja luoda omaa lokeroaan. Jos oma asuinympäristö tarjoaa juuri niitä toimintamahdollisuuksia ja tekijöitä, joita arvostamme, emme ehkä tunne tarvetta liikkua paljoa asuinalueen ulkopuolella. Asuinalueeseensa kaikkein kiintyneimmät asukkaat näyttävätkin liikkuvan vähiten vapaa-aikanaan asuinalueen ulkopuolella¹¹³. Toisaalta suppean laatuverkon muodostuminen voi olla myös pakon sanelemaa edellä mainittujen esteiden takia.

Hyvinvoinnin kannalta potentiaaliset mahdollisuudet voivat olla yhtä tärkeitä kuin toteutuneet mahdollisuudet. Oopperan läheisyys voi olla jollekin asukkaalle merkittävä elinympäristön laatutekijä, vaikka hän tuskin koskaan kävisi oopperassa. Positiivisten mahdollisuuksien lisäksi tulisi samanaikaisesti tutkia myös ympäristön negatiivisia tarjoumia, kuten koettuja vaaroja tai uhkia.

Eri käyttäjien ekososiaaliset lokerot voivat risteytyä. Todennäköisimmin samassa elämänvaiheessa olevien lokerot muistuttavat toisiaan, mutta yhtäläisyyksiä voi olla aivan eri elämänvaiheessakin olevien ekososiaalisten lokeroiden välillä. Lasten ja vanhusten ekososiaaliset lokerot muistuttavat usein toisiaan, koska heille lähiympäristö on keskeinen tarjoumien löytymispaikka. Niiden asukkaiden välille muodostuu varmimmin vuorovaikutusta, joiden ekososiaaliset lokerot risteävät. Jonkinasteista risteytymistä voi pitää toimivan sosiaalisen yhteisön merkinä. Tällöin voidaan puhua ympäristön kollektiivisesta yhteensopivuudesta¹¹⁴. Asukkaat, jotka tiedostavat jakavansa samoja, tärkeitä pitämiään ympäristön laatutekijöitä tai arjen käytäntöjä, saattavat löytää myös yhteisiä tavoitteita ympäristön parantamisen suhteen. Kollektiivisen yhteensopivuuden tavoittelemisesta voi näin tulla motiivi osallistua ympäristön suunnitteluun, parantamiseen tai ylläpitoon.

Merkittävin asukkaiden kiintymystä asuinalueeseensa selittävä tekijä on asuinaika (vrt s.11). Miten asukkaiden pysyvyyttä voitaisiin edistää ja katkaista suomalaiselle asumiselle tyypillinen muuttokierre, jossa perheet voivat hankkia riittävän asumisväljyyden vasta huone huoneelta? Asuntolainoituspolitiikan lisäksi pysyvää asumista edistää monipuolinen asuntokanta. Asuinalue, jossa eri talotyyppit ja asumismuodot sekoittuvat ja jossa on riittävästi kaikenkokoisia asuntoja mahdollistaa asukkaiden pysymisen samalla alueella huolimatta eri elämäntilanteisiin liittyvistä vaihtelevista asumistoiveista. Asuntokannan monipuolistaminen voikin olla hyvä periaate täydennysrakentamisessa, joka voi samalla tuntua asukkaista hyväksyttävämältä.

Asukkaiden pysyvyyttä edistää myös asunnon joustavuus: mahdollisuus muuttaa asunnon sisätilojen jakautumista ja käyttöä sekä laajentaa asuntoa. Vierekkäisten asuntojen yhdistelymahdollisuus, ullakkojen olemassaolo tai pienehkön lisärakennusoikeuden varaaminen edistävät laajennusmahdollisuutta käytännössä.

Erilaisten asukasryhmien huomioiminen elinympäristön suunnittelussa voi kiteytyä hyvinkin pienten detaljien merkityksen ymmärtämiseen. Esimerkiksi Helsingin Pihlajiston lähion parannushankkeessa, jota tehtiin osallistuvan suunnittelun periaattein, ikääntyneiden asukkaiden toivelistalla oli portaiden ja kaiteiden kunnostus ja katokset, jotka estävät veden kerääntymistä ja jään muodostumista sisäänkäyntien eteen¹¹⁵. Helsingin asuntorakentamisen ideakilpailussa puolestaan eräs ikääntynyt nainen ehdotti vanhusten kuntopolun rakentamista, jossa kiinnitettäisiin huomiota mm. penkkien ja levähdyspaikkojen tiheyteen, polun oikeaan kaltevuuteen ja väylän vaivatomaan näkyvyyteen¹¹⁶. Tämänäyttöiset detaljit voivat tuntua mitättömiltä asioilta suunnittelijoista tai päätöksentekijöistä, mutta ne voivat olla ratkaisevan tärkeitä asukkaille. Parasta on, että niiden toteuttaminen ei useinkaan ole kallista.

Minimenetelmä: elinympäristön laadun arvioiminen

Karttatehtävä

Hanki hyvä ja havainnollinen kartta elinympäristöstäsi. Hyvästä asuinalueen kartasta erottuvat yksittäiset talot, tiet ja keskeiset maamerkit. Ainakin pääväylä tulee olla nimetty. Olisi hyvä, jos voisit hankkia sekä yksityiskohtaisen asuinalueesi esittävän kartan, että laajemman kartan, jossa näkyy alueen sijoittuminen esim. kaupungin tai kunnan osana. Kopioi kartta(t) suurelle paperille niin, että jätät runsaasti tilaa paperille kartan ympärille. Mieti aluksi ilman karttaa:

→ Mitkä elinympäristön piirteet ovat sinulle henkilökohtaisesti tärkeimpiä esim. kun valitset asuinpaikkaa. Minkälainen ihanneympäristösi olisi?

Merkitse karttaan ne paikat, joissa nämä piirteet toteutuvat omassa elinympäristössäsi. Vedä viiva merkistä kartan ulkopuolelle ja kerro, mikä paikka ja elinympäristön piirre on kyseessä ja miksi se on sinulle tärkeä. Jotkut piirteistä voivat olla sellaisia, että niitä on vaikea kytkeä mihinkään tiettyyn paikkaan tai niitä ei löydy omasta elinympäristöstä. Kirjoita tällöin vain teema perustellun kartan ulkopuolelle. Jotkut elinympäristön piirteet sijoittuvat niin kauaksi, että niitä ei löydy kartasta. Vedä silloin viiva, joka osoittaa kartan ulkopuolelle.

Jos haluat, voit arvioida laatutekijöiden toteutumisen astetta omassa elinympäristössäsi myös numeerisesti. Voit pisteyttää kunkin laatutekijän toteutumisen asteen asteikolla 1–5 (1 = ei toteudu ollenkaan, 5 = toteutuu täysin).

Tämäntyyppisiä 'laatukarttoja' voit pyytää erilaisilta asukkailta.

Tulostaminen

'Laatukartta' on heti valmis. Voit analysoida karttaa tutkimalla, kuinka suuri osuus 'laatunuolista' sijoittuu asunnon välittömään läheisyyteen, lähiympäristöön, lähivirkistysalueille, keskustaan ja muualle. Laatutekijöiden perustelut kertovat sinulle tärkeiden ympäristön piirteiden sisällöistä. Voit verrata niitä ensimmäisessä luvussa esitettyjen elinympäristön koettua laatua käsittelevien tutkimusten tuloksiin.

Erilaisten asukkaiden ja asukasryhmien 'laatukarttojen' yhtäläisyyden ja eroavuudet kertovat samalla elämäntapojen vaihtelusta. Laatukartat voivat toimia esimerkiksi keskustelun virittelijöinä asukastilaisuudessa. Mahdollisia keskustelun teemoja ovat esim.

- miten laatutekijöiden sisällöt vaihtelevat?
- miten laatutekijöiden sijoittuminen elinympäristöön vaihtelee?
- miten kukin asukas liikkuu laatutekijöidensä äärelle (kävellessä, pyörällä, autolla, julkisilla)?
- kuinka usein kutakin laatutekijää hyödynnetään?
- missä määrin laatutekijöitä todella hyödynnetään ja missä määrin niiden potentiaalinen olemassaolo riittää?

Kirjallisuutta

(jäsennelly luvuittain)

Aluksi

¹ Staffans, A. (2004) Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 29. Espoo: Yliopistopaino Oy.

Manninen, R. (2004) Osallistuminen aluerakentamis- ja kehittämishankkeissa. Esimerkkejä osallistumiskäytännöistä. YIT & YTK. Julkaisematon käsikirjoitus.

² Evans, G.W. & Cohen, S. (1987) Environmental Stress. Teoksessa Stokols, D. & Altman, I. (toim.) Handbook of Environmental Psychology. Vol. 1. New York: John Wiley & Sons.

Elinympäristön laatu asukkaiden kokemana

³ Carp, F.M. (1987) Environment and aging. In Stokols, D. & Altman, I. (ed.): Handbook of Environmental Psychology, vol 1. New York: John Wiley.

Stokols, D. (1979) A congruence analysis of human stress. In Sarason, I.G. & Spielberger, C.D. (ed.): Stress and anxiety. Vol. 6, 27–53. New York: Wiley.

Zimring, C. Carpman, J.R. & Michelson, W. (1987) Design for Special Populations: Mentally Retarded Persons, Children, Hospital Visitors. In Stokols, D. & Altman, I. (ed.): Handbook of Environmental Psychology, vol 1. New York: John Wiley.

Wallenius, M. (1996) Arkiympäristön tuki hyvinvoinnin lähteenä. Henkilökohtaisten projektien näkökulma ihmisen ja ympäristön yhteensopivuuteen; yhteys elämäntyytyväisyyteen ja masentuneisuuteen. Acta Universitas Tamperensis, ser A, vol. 530. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Wallenius, M. (1999) Personal projects in everyday places) Perceived supportiveness of the environment and psychological well-being. Journal of Environmental Psychology, 19, 131–143.

⁴ Lindberg, E. Hartig, T. Garvill, J. & Gärling, T. (1992) Residential-location Preferences across the Life Span. Journal of Environmental Psychology, 12, 187–198.

Brown, B. Perkins, D.D. Brown, G. (2003) Place Attachment in a revitalizing neighbourhood: Individual and block levels of analysis. Journal of Environmental Psychology, 23, 259–271.

⁵ van Kamp, I. Leidelmeijer, K. Marsman, G. & de Hollander, A. (2003) Urban environmental quality and human well-being. Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. Landscape and Urban Planning, 65, 5–18.

⁶ Kytä, M. (2003) Elinympäristön koetut laatutekijät ja niiden ekotehokas saavutettavuus. Meneillään oleva tutkimushanke Ympäristöministeriön Ympäristöklusteritutkimusohjelmassa.

- ⁷ Nevalainen, R. Staffans, A. & Vuorela, P. 1990: Asumisen laadun arviointi ja tutkiminen. Kokoava tutkimus asumisen laatuun vaikuttavista tekijöistä. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Julkaisu B 60. Espoo: TKK Offset.
- ⁸ Stedman, R.C. (2002) *Toward a Social Psychology of Place: Predicting Behavior from Place-Based Cognitions, Attitude, and Identity*. *Environment and Behavior*, Vol. 34, No. 5, 561–581.
- ⁹ Bonnes, M. & Bonaiuto, M. (1995) *Expert and Layperson Evaluation of Urban Environmental Quality: The 'Natural' versus the 'Built' Environment*. Teoksessa Guerriei, Y. Alexander, N. Chase, J. & O'Brien, M. (toim.) *Values and the Environment. A Social Science Perspective*. Chichester: John Wiley & Sons.
- ¹⁰ Bonaiuto, M. & Bonnes, M. (2002) *Residential satisfaction in the Urban Environment within the UNESCO-MAB Rome Project*. Teoksessa Aragones, J.I. Francescato, G. & Gärling, T. (toim.) *Residential Environments. Choice, Satisfaction, and Behavior*. Westport, Connecticut: Bergin & Garvey.
- Kanninen, V. & Bäcklund, P. (2002) *Metro-
polin reunalla – havaintoja jälkiesikaupungillisesta elämästä*. Teoksessa Keskinen, V. Tuominen, M. & Vaattovaara, M. (toim.) *Helsinki – pohjoinen metropoli. 16 ajankohtaisnäkökulmaa Helsingistä suurkaupunkina*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Jyväskylä: Gummerus.
- ¹¹ Kyttä, M. (2003b) *Children in Outdoor Contexts - Exploring the childfrienliness of Finnish and Belarushian settings* through the concepts of affordances and independent mobility. *Esitarkastuksessa oleva väitöskirja*.
- ¹² Virtanen, A. (2000) *Tilasta paikkaan, esteetikasta ekologiaan. Maantieteellisiä tulkintoja eletystä kaupungista*. *Maantieteen väitöskirja*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 155.
- ¹³ Hidalgo, M.C. & Hernandez, B. (2001) *Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions*. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273–281.
- ¹⁴ Imamoglu, V. & Imamoglu, E.O. (1996) *Assessment of Home Environments. Feelings of Control and Satisfaction*. Teoksessa Gray, M. (ed.): *Evolving Environmental Ideals. Changing Ways of Life, Values and Design Practices*. *Book of Proceedings, 14th Conference of the International Association for People-Environmental Studies*. Stockholm, July 30 – August 3. ss. 177–183.
- ¹⁵ Preiser, W.F.E. Rabinovitz, H.Z. & White, E.T. (1988) *Post-Occupancy Evaluation*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- ¹⁶ Ceccato, V.A. (1998) *Assessing Residential Quality of Life: Three Case-Studies in Stockholm County*. *Kungliga Tekniska Högskolan, Division of Regional Planning, report 44*.
- de Laval, S. (1997) *Planerare och boende i dialog. Metoder för utvärdering*. *Kungliga Tekniska Högskolan: Institutionen för Arkitektur och stadsbyggnad*. Göteborg: Majornas Copyprint Ab.
- ¹⁷ Guttu, J. & Martens, J. D. (1998) *Sentrums-nære byboliger. Survey til beboere i sju norske byer*. *Prosjektrapport, 10*. Norsk institutt for by- og regionforskning.

¹⁸ Ambrose, I. (1996) Beboernes opfattelse af bomiljøet) hvordan skal man forklare det? Teoksessa Ambrose, I. & Paulsson, J. (toim.) Metoder til evaluering af boliger og boligbebyggelser. SBI-rapport 262. Statens Byggeforskningsinstitut.

Yhteisöllisyys

¹⁹ Aura, S. Horelli, L. & Korpela (1997) Ympäristöpsykologian perusteet. Porvoo: WSOY.

Horelli, L. (1981) Ympäristöpsykologia. Espoo: Weilin & Göös.

²⁰ Bäcklund, P. & Korhonen, H. (1998) Paikallisyhteisön käsite ja asumisen arki. Juurtumisen, asukasaktiivisuuden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tarkastelua. Helsingin kaupungin tietokeskus, keskustelualoitteita 1.

²¹ Silvennoinen, H. & Hirvonen, J. (2002) Koti kerrostalossa. Asukkaiden arjen kokemuksia asumisestaan. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 575. Helsinki: Edita Prima oy.

²² Mesch, G.S. & Manor, O. (1998) Social Ties, Environmental Perception, and Local Attachment. *Environment and Behavior*, 30(4), 504–519.

²³ Hidalgo, M.C. & Hernandez, B. (2001) Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273–281.

²⁴ Horelli, L. (2003) Participatory Planning as a Research Method. Key note speech at the International Conference "Methodologies in Housing Research", Stockholm 22–24 September 2003.

²⁵ Horelli, L. (1994) Lasten näköinen elinympäristö. Kokemuksia yhdyskuntasuun-

nittelun, ja ehkäisevän sosiaalipolitiikan välisestä yhteistyöstä Kiteen Rantalan ala-asteella. Helsinki) Ympäristöministeriö ja Sosiaali- ja terveysministeriö.

Jovero, S. & Horelli, L. (2002) Nuoret ja paikallisuuden merkitys. Nuorten ympäristösuhteen tarkastelua Vantaan Koivukylä-Havukosken alueella. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, B 84. Espoo: Otamedia.

²⁶ Skjaeveland, O. & Gärling, T. & Maeland, J.G (1996) A multidimensional measure of neighbouring. *American Journal of Community Psychology*, 24, 413–435.

Skjaeveland, O. & Gärling, T. (1997) Effects of Interactional Space on Neighbouring. *Journal of Environmental Psychology*, 17, 181–198.

²⁷ Gehl, J. (1987) *Life Between Buildings*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.

²⁸ Horelli, L. (1993) *Asunto psykologisenä ympäristönä*. Väitöskirja. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 3. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

²⁹ Gehl, J. (1987) *Life Between Buildings*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.

³⁰ Skjaeveland, O. & Gärling, T. (1997) Effects of Interactional Space on Neighbouring. *Journal of Environmental Psychology*, 17, 181–198.

³¹ Kyttä, M. (1997) Tiiviin asuin ympäristön kokeminen. Teoksessa Aarrevaara, E. Kyttä, M. Välkepinta, N. Tommila, M. Kukkonen, H.: Liian tiivis asuttavaksi? Tutkimus tiiviisti rakennettujen perinteisten kylien rakenteesta ja asukkaiden kokemuksista. TKK, arkkitehtiosaston julkaisuja, 41.

³² Ks. esim. Lasten liikuntapaikkojen suunnittelu. Opetusministeriö, liikuntapaikkajulkaisu, 83. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Esteettisyys

³³ Appleton, J. (1975) *The Experience of Landscape*, John Wiley, New York.

³⁴ Kaplan, S. (1988) Perception and landscape conceptions and misconceptions. Teoksessa Nasar, J.L. (toim.) *Environmental Aesthetics. Theory, Research & Applications*. Cambridge: Cambridge University Press. pp. 45–55.

Kaplan, S. (1995) The Restorative Benefits of Nature: Toward an Integrative Framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15, 169–182.

Kaplan, R. Kaplan, S. & Brown, T. (1989) Environmental Preference. A Comparison of Four Domains of Predictors. *Environment & Behavior*, Vol. 21, no. 5, 509–530.

Kaplan, R. Kaplan, S. & Ryan, R.L. (1998) *With People in Mind. Design and Management of Everyday Nature*. Washington D.C) Island Press.

³⁵ Kaplan, S. (1987) Aesthetic, Affect, and Cognition. *Environmental Preference from an Evolutionary Perspective*. *Environment & Behavior*, Vol. 19, no. 1, 3–32.

³⁶ Korpela, K. & Kyttä, M. (1991) Ympäristöanalyysi Tampereella. Teoksessa Burman, C. Honkanen, M. Koho, T. Korpela, K. Kyttä, M. Lehtonen, H. Siitonen, P. Säätelä, S. & Tuovinen P.: *Ympäristön kokeminen ja havainnollistaminen. Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö*

ja uudet suunnittelutekniikat (Essu). Osa 2. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, tiedotteita. Espoo.

³⁷ Lynch, K. (1960) *The Image of the City*. Harvard: The MIT Press.

³⁸ Herzog, T.R. & Leverich, O.L. (2003) Searching for legibility. *Environment & Behavior*, Vol. 35, No. 4, 459–477.

³⁹ Nasar, J.L. (1989) Perception, Cognition, and Evaluation of Urban Places. Teoksessa Altman, I. & Zube, E.H. (toim.) *Public Places and Spaces. Human Behavior and Environment. Advances in Theory and Research*, 10. New York: Plenum Press. pp. 31–56.

⁴⁰ Korpela, K. & Kyttä, M. (1991) Ympäristöanalyysi Tampereella. Teoksessa Burman, C. Honkanen, M. Koho, T. Korpela, K. Kyttä, M. Lehtonen, H. Siitonen, P. Säätelä, S. & Tuovinen P.: *Ympäristön kokeminen ja havainnollistaminen. Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat (Essu). Osa 2. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, tiedotteita. Espoo.*

⁴¹ Hagerhall, C.M. (2000) Clustering predictors of landscape preference in the traditional Swedish cultural landscape: Prospect-refuge, mystery, age and management. *Journal of Environmental Psychology*, 20, 83–90.

⁴² Nasar, J.L. (1998) *The Evaluative Image of the City*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.

⁴³ Hentilä, H-L. Wiik, M. (2003) Kaupunkikuva asukkaiden kokemana. Vantaan kokeiluprojektin kuvaus. Suomen ympäristö 619.

- ⁴⁴ Devlin, K. & Nasar, J.L. (1989) The beauty and the beast: Some preliminary comparisons of 'high' versus 'popular' residential architecture and the public versus architect judgments of same. *Journal of Environmental Psychology*, 9, 333–344.
- ⁴⁵ Kyttä, M. (1990) Mikä tekee Salosta Salon? Asumis- ja ympäristökulttuuri Suomessa -tutkimusraportti. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, julkaisu B9.
- ⁴⁶ Rapoport, A. (1982) *The Meaning of the Built Environment. A Nonverbal Communication Approach*. Beverly Hills: Sage Publications.
- ⁴⁷ Kyttä, M. (1994) Sokeat päädyt ja sikakorkeat kivijalat – asukkaiden ja asiantuntijoiden arviointeja alueesta. Julkaisematon käsikirjoitus. Teknillinen korkeakoulu, Rakennetun ympäristön tutkimuslaitos.
- ⁴⁸ Kyttä, M. (2003) Kivikon auditointi: käyttäjänäkökulma. Käsikirjoitus Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston TKK:lta tilaamasta Kivikon auditoinnista.
- ⁴⁹ Korpela, K. & Kyttä, M. (1991) Ympäristöanalyysi Tampereella. Teoksessa Burman, C. Honkanen, M. Koho, T. Korpela, K. Kyttä, M. Lehtonen, H. Siitonen, P. Säätelä, S. & Tuovinen P.: Ympäristön kokeminen ja havainnollistaminen. Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat (Essu). Osa 2. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, tiedotteita. Espoo.
- ⁵⁰ Carles, J.L. Barrio, I.L. & de Lucio, J.V. (1999) Sound influence on landscape values. *Landscape and Urban Planning*, 43, 191–200.
- ⁵¹ Korpela, K. & Kyttä, M. (1991) Ympäristöanalyysi Tampereella. Teoksessa Burman, C. Honkanen, M. Koho, T. Korpela, K. Kyttä, M. Lehtonen, H. Siitonen, P. Säätelä, S. & Tuovinen P.: Ympäristön kokeminen ja havainnollistaminen. Esteettisesti ja laadullisesti korkeatasoinen fyysinen ympäristö ja uudet suunnittelutekniikat (Essu). Osa 2. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, tiedotteita. Espoo.
- ⁵² Kyttä, M. (1990) Mikä tekee Salosta Salon? Asumis- ja ympäristökulttuuri Suomessa -tutkimusraportti. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, julkaisu B9.
- ⁵³ Nasar, J.L. (1998) *The Evaluative Image of the City*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.

Turvallisuus

- ⁵⁴ Hirvonen, J. (2000) Kahden ammattiryhmän asumisvalintojen erityispiirteitä. Teoksessa Ilmonen, M. Hirvonen, J. Korhonen, H. & Lankinen, M.: Rauhaa ja karnevaaleja. Tieto- ja taitoammattilaisten asumistavoitteet Helsingin seudulla. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 75.
- ⁵⁵ Virtanen, A. (2000) Tilasta paikkaan, estetiikasta ekologiaan. Maantieteellisiä tulkintoja eletystä kaupungista. Maantieteen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 155.
- ⁵⁶ Listerborn, C. (2002) Trygg stad. Diskurser om kvinnors rädsla i forkning, policyutveckling och lokal praktik. Doktorsavhandlingar vid Chalmers tekniska högskola. Chalmers, Göteborg: Reproservice.

- Loewen, L.J. Steel, G.D. & Suedfeld, P. (1993) Perceived safety from crime in the urban environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 323–331.
- Perkins, D.D. Wandersman, A. Rich, R.C. & Taylor, R.B. (1993) The psysical environment of street crime: Defensible space, territoriality and incivilities. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 29–49.
- ⁵⁷ Blakely K. S. (1994) Parents' Conceptions of Social Dangers to Children in the Urban Environment. *Children's Environments*, 11(1), 16–25.
- Tuominen, M. (1999) Turvallinen Helsinki. Pahoinpitelyrikollisuus Helsingissä. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 10.
- Valentine, G. (1995) Stranger-Danger: the impact of parental fears on children's use of space. Paper presented at the International Conference, Building Identities. Amsterdam, The Netherlands.
- ⁵⁸ Valentine, G. (1997) Gender, children and cultures of parenting. Teoksessa Camstra, R. (toim.): Growing up in a changing urban landscape. Assen, The Netherlands: Van Gorcum.
- ⁵⁹ Koskela, H. (1999) Fear, Control & Space. Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance. Maantieteen väitöskirja. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja, A 137.
- Day, K. Stump, C. & Carreon, D. (2003) Confrontation and loss of control: Masculinity and men's fear in public space. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 311–322.
- ⁶⁰ Newman, O. (1972) Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design. New York: Macmillan.
- ⁶¹ Brantingham, P.L. & Brantingham, P.J. (1993) Nodes, Paths and Edges: Considerations on the Complexity of Crime and the Physical Environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 3–28.
- ⁶² Grönlund, B. (2000) On CPTED Crime Prevention through Urban Design. Paper presented in Rådberg seminar 'Towards the Humane City for the 21st century' in Stockholm, 28.9.2003.
- ⁶³ Lapintie, K. (1997) Kaupunkisuunnittelu hyvän ympäristön määrittelijänä. Teoksessa Taipale & Schulman (toim.): Koti Helsingissä. Urbaanin asumisen tulevaisuus. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- ⁶⁴ Nasar, J.L. & Fisher, B. (1993) 'Hot spots' of fear and crime: A multi-method investigation. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 187–206.
- ⁶⁵ Forebyggelse af kriminalitet (1996) En undersøgelse af seks boligområder i Københavns omegn. SBI-Byplanlægning, 72. Statens byggeforskningsinstitut.
- ⁶⁶ Kaplan, R. Kaplan, S. & Ryan, R.L. (1998) With People in Mind. Design and Management of Everyday Nature. Washington D.C: Island Press.
- ⁶⁷ Uzzell, D. (2001) Railway Stations as Settings for Affordances of Crime. Esitys EDRA (Environmental Design Research Association) konferenssissa 3.–6.7. Edinburgissa, Scotlannissa.
- ⁶⁸ <http://www.vesahonkonenarchitects.com/>

Elvyttävyys

⁶⁹ Kaplan, R., & Kaplan, S. (1989) *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁷⁰ Korpela, K. (2000) Elvyttävyyden mittari. Verkkojulkaisussa Kyttä, M., Kaaja, M. (toim.) Vuorovaikutteisen suunnittelun ja tutkimuksen menetelmäpaketti. <http://www.hut.fi/Yksikot/YTK/koulutus/metodikortti/Metodit.html>

⁷¹ van den Berg, Sander A. Koole L. & van der Wulp, N.Y. (2003) Environmental preference and restoration: (How) are they related? *Journal of Environmental Psychology*, 23, 135–146

Staats, H. Kieviet, A. & Hartig, T. (2003) Where to recover from attentional fatigue: An expectancy-value analysis of environmental preference. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 147–157.

⁷² Korpela, K. & Hartig, T. (1996) Restorative qualities of favorite places. *Journal of Environmental Psychology*, 16, 221–233.

Korpela, K., Hartig, T., Kaiser, F. & Fuhrer, U. (2001) Restorative Experience and Self-Regulation in Favorite Places. *Environment & Behavior*, 33, 572–589.

Korpela, K., Päivänen, J., Sairinen, R., Tienari, S., Wallenius, M. & Wiik, M. (2001) Melukylä vai mansikkapaikka? Asukkaiden ja asiantuntijoiden näkemyksiä asuinalueiden terveellisyydestä. Helsinki: Ympäristöministeriö, 2001. 187 s. (Suomen ympäristö 467).

⁷³ Seppänen, M. (2001) Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsinki: Yliopistopaino.

⁷⁴ Korpela, K., Päivänen, J., Sairinen, R., Tienari, S., Wallenius, M. & Wiik, M. (2001) Melukylä vai mansikkapaikka? Asukkaiden ja asiantuntijoiden näkemyksiä asuinalueiden terveellisyydestä. Helsinki: Ympäristöministeriö, 2001. 187 s. (Suomen ympäristö 467).

⁷⁵ Korpela, K. (2003) Negative mood and adult place preference. *Environment & Behavior*, Vol. 35, No. 3, 331–346.

⁷⁶ Korpela, K. (1995) Developing the Environmental Self-Regulation Hypothesis. Psykologian väitöskirja. Acta Universitas Tampereensis, ser A, vol 446.

⁷⁷ <http://www.arkkimikko.fi>

⁷⁸ ks. Gehl, J. & Gemzøe, L. (2001) *New city spaces*. Copenhagen: The Danish Architectural Press.

⁷⁹ Vänskä-Nissilä, M. (2001) Melumuuritalo. *Arkkitehti*, 6, 90.

⁸⁰ <http://www.hut.fi/Yksikot/YTK/koulutus/metodikortti/Metodit.html>

Toiminnallisuus

⁸¹ Korhonen, H. (2000) Asunnosta toiveiden kodiksi. Teoksessa Ilmonen, M. Hirvonen, J. Korhonen, H. & Lankinen, M.: *Rauhaa ja karnevaaleja. Tieto- ja taitoammattilaisten asumistavoitteet Helsingin seudulla*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 75.

⁸² Gibson, J.J. (1979/1986) *The Ecological Approach to Visual Perception*. Hillsdale, New Jersey) Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

- ⁸³ Barker, R.G. (1968) *Ecological psychology: Concepts and methods for studying the environment of human behavior*. Stanford, CA) Stanford University Press.
- ⁸⁴ Gehl, J. (1987) *Life Between Buildings*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- ⁸⁵ Jones, O (2000) *Melting geography. Purity, disorder, childhood and space*. In Holloway, S.L. & Valentine, G. (ed.) *Children's geographies. Playing, living, learning*. London: Routledge. pp. 29 - 47.
- ⁸⁶ Kyttä, M. Kaaja, M. & Horelli, L. (2003) *Children's Environmental dreams interpreted by a web-based participation game*. Hyväksytty julkaistavaksi *Environment & Behavior* -lehdessä.
- ⁸⁷ Hirvonen, J. (2000) *Kahden ammattiryhmän asumisvalintojen erityispiirteitä*. Teoksessa Ilmonen, M. Hirvonen, J. Korhonen, H. & Lankinen, M.: *Rauhaa ja karnevaaleja. Tieto- ja taitoammattilaisten asumistavoitteet Helsingin seudulla. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 75*.
- Seppänen, M. (2001) *Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille*. Helsinki: Yliopistopaino.
- ⁸⁸ Bäcklund, P. Maury, J. & Vuolanto, T. (2002) *Helsingin yleiskaava 2002. Tutkimus asukkaiden osallisuudesta kaupungin kehittämisessä*. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu, 12.
- ⁸⁹ Kyttä, M. Lainevo, A. & Päivänen, J. (2000) *Turvallisen matkan päässä kaupungista. Lahden seudun pientaloalueet suunnitelmassa ja asuinpaikkoina. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 79*. Espoo: Otamedia.
- ⁹⁰ Kyttä, M. Lainevo, A. & Päivänen, J. (2000) *Turvallisen matkan päässä kaupungista. Lahden seudun pientaloalueet suunnitelmassa ja asuinpaikkoina. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisu B 79*. Espoo: Otamedia.
- ⁹¹ Ojanen, K. (1995) *Vaikutusten arviointi asemakaavoituksessa. Selostus kokeiluprosjektista. Hämeenlinnan kaupungin teknisen viraston asemakaavatoimisto*.
- ⁹² Horelli, L. (1993) *Asunto psykologisenä ympäristönä. Väitöskirja. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 3*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.
- ⁹³ Silvennoinen, H. & Hirvonen, J. (2002) *Koti kerrostalossa. Asukkaiden arjen kokemuksia asumisestaan. Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 575*. Helsinki: Edita Prima oy.
- ⁹⁴ Giuliani, V. Bonnes, M. Amoni, F. & Bernard, Y. (1988) *Home and the theory of place*. Teoksessa Canter, D. Krampen, M. & Stea, D. (toim.) *Environmental Perspectives. Ethnoscapes: Current Challenges in the Environmental Social Sciences*. Aldershot: Avebury.
- ⁹⁵ <http://www.rikosentorjunta.fi/16529.htm>
- ⁹⁶ Horelli, L. (1981) *Ympäristöpsykologia*. Espoo: Weilin & Göös.

Eri asukasryhmien ympäristölliset toiveet ja pyrkimykset

- ⁹⁷ Kyttä, M. (1995) *Lintujen musiikkia. Arkkitehtonisen ympäristön vaikutus kehitysvammaisten kuntoutustyössä. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, Sosiaali- ja*

terveydenhuollon tekniikan ja rakentamisen instituutti, julkaisuja 30/1995.

⁹⁸ ks. esim. <http://www.hut.fi/Yksikot/SOTERA/>

⁹⁹ Wiik, M. (2003, tulossa) Eri väestöryhmien elinympäristöön kohdistuvia tarpeita. Esiselvitys. Ympäristöministeriö.

¹⁰⁰ esim. Carp, F.M. (1987) Environment and aging. In Stokols, D. & Altman, I. (ed.): Handbook of Environmental Psychology, vol 1. New York) John Wiley.

Horelli, L. - Vepsä, K. (1995) Ympäristön lapsipuolet. Helsinki: ITLA.

Kyttä, M. & Horelli, L. (2002) Lasten kehitystä tukeva ympäristö. Teoksessa Lasten liikuntapaikkojen suunnittelu. Nuori Suomi. Opetusministeriön liikuntapaikkajulkaisu. Helsinki: Rakennustieto Oy.

¹⁰¹ Kyttä, M. (2003) Children in Outdoor Contexts. Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness. Väitöskirja. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja, A28.

¹⁰² Chawla, L. (2002) Growing Up in an Urbanising World. London: Earthscan Publications Ltd.

¹⁰³ Hillman, M. Adams, J. & Whitelegg, J. (1990) One False Move... A Study of Children's Independent Mobility. Publications of the Policy Studies Institute. London.

Kyttä, M. (1997) Children's independent mobility in urban, small town, and rural environments. In Camstra (ed.) Growing up in a changing urban landscape. Assen: Van Gorcum.

¹⁰⁴ Rissotto, A. & Tonucci, F. (2002) Freedom of movement and environmental knowledge in elementary school children. Journal of Environmental Psychology, vol. 22, 1-2, 65-77.

¹⁰⁵ Davis, A.. & Jones, L.J. (1996) Children in the urban environment: an issue for the new public health agenda. Health & Place, Vol. 2, No. 2, 107-113.

Hüttenmoser, M. (1995). Children and Their Living Surroundings: Empirical Investigations into the Significance of Living Surroundings for the Everyday Life and Development of Children. Children's Environments, 12(4), 403-413.

Prezza, M. Stefania, P. Morabito, C. Cinzia, S. Alparone, F.R. Guiliani, M.V. (2001) The Influence of Psychosocial and Urban Factors on Children's Independent Mobility and Relationship to Peer Frequentation. Journal of Community and Applied Social Psychology, vol 11 (Number 6), 435-450.

¹⁰⁶ Johansson, M. (2002) Social dangers as constraints for pro-environmental travel modes - the perception of parents in England and Sweden. Paper presented at the 17th conference of the International Association for People-Environment Studies, 23-27 July, 2002, A Coruña, Spain.

¹⁰⁷ Kyttä, M. (2003) The Extent of Children's Independent Mobility and the Number of Actualized Affordances as Criteria of a Child-Friendly Environment. Hyväksytty julkaistavaksi Journal of Environmental Psychology -lehdessä.

¹⁰⁸ Jovero, S. & Horelli, L. (2002) Nuoret ja paikallisuuden merkitys? Nuorten ympäristösuhteen tarkastelua Vantaan Koivukylä-

Havukosken alueella. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. Espoo TKK/YTK julkaisuja 2002 B 84.

¹⁰⁹ Cooper Marcus, Clare, (1974) Children in Residential Areas: Guidelines for Designers. *Landscape Architecture*, vol. 65, no. 5, 372–377.

¹¹⁰ Hillman, M. & Adams, J. (1992) Children's Freedom and Safety. *Children's Environments* 9 (2), 10–22.

¹¹¹ Lindholm, G. (1995) Schoolyards: The significance of place properties to outdoor activities in schools. *Environment & Behavior*, vol. 27, no 3, 259–294.

¹¹² Kyttä, M. (2003) Elinympäristön koetut laatutekijät ja niiden ekotehokas saavutettavuus. Meneillään oleva tutkimushanke Ympäristöministeriön Ympäristöklusteri-tutkimusohjelmassa.

¹¹³ Fuhrer, U. Kaiser, F. & Hartig, T. (1993) Place attachment and mobility during leisure time. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 309–321.

¹¹⁴ Horelli, L. (2003) Environmental child-friendliness, a challenge to research and practice. Julkaisemattomassa teoksessa: Horelli & Prezsa (toim.) *Proceedings from the Symposium at Villa Lante*. Rooma, 10. kesäkuuta 2003.

¹¹⁵ Staffans, A. (1994) Asukkaat ja lähiö-arkkitehti, Pihlajistossa uusia työtapoja etsimässä. Ympäristöministeriö, Yhdyskuntasuunnittelu- ja rakennustutkimuksen neuvottelukunta. Julkaisu, 5.

¹¹⁶ Kare, P. Kanninen, V. Päivänen, J. & Vuorinen, J. (1998) Asukkaiden Helsinki. Asunorakentamisen ideakilpailun satoa. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsingin kaupungin kiinteistövirasto, Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki: Oy Edita Ab.

Ihmisystävällinen elinympäristö
-kirja toimii siltana tutkimustiedon
ja käytännön suunnittelun välillä.
Se käsittelee kuutta teemaa:

- yhteisöllisyyttä
- esteettisyyttä
- turvallisuutta
- elvyttävyyttä
- toiminnallisuutta
- eri asukasryhmien toiveita

Tuoreen tutkimustiedon lisäksi jokaisesta teemasta esitetään käytännön suunnitteluideoita. Kuhunkin teemaan liittyy myös minimenettelmä, jonka avulla on mahdollista tutkia teemaa tarkemmin. Kirja on tarkoitettu oppaaksi suunnittelijoille, asukasaktivisteille ja kaikille muille elinympäristön laadusta kiinnostuneille.

ISBN 952-91-7091-2

Filosofian tohtori *Marketta Kyttä* on Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa työskentelevä ympäristöpsykologi. Hän on tutkinut pitkään elinympäristön inhimillisiä ulottuvuuksia. Tutkimukset ovat koskeneet mm. asukkaiden kokemuksia asuinalueen laadusta, heidän esteettisiä arviointejaan, tiiviin ympäristön kokemista sekä osallistuvaa suunnittelua ja siinä käytettäviä menetelmiä. Kytän v. 2003 valmistunut väitöskirja käsiteli lasten elinympäristöjen laatua.